

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ

ՍԿԶԻՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ըսանեմալիցորդ տիպ

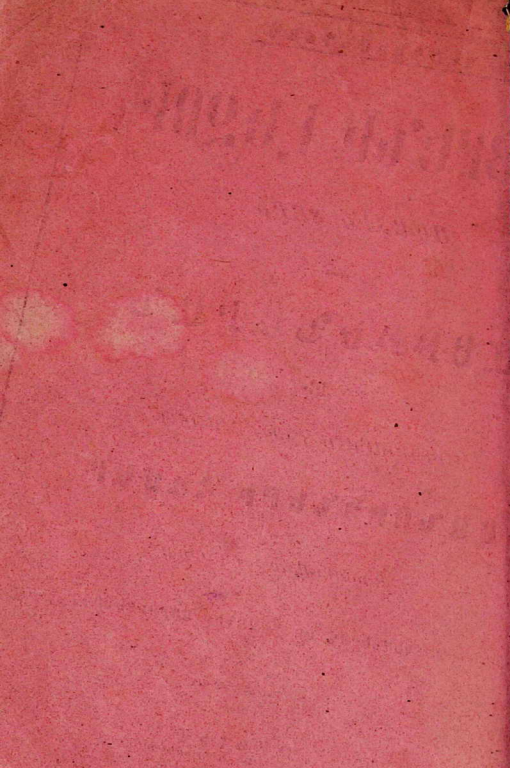
ԳՍՏԿԵՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՐԶՈԳԻՐ ԱՅՐՈՒՐԵՆՈՎ

Թ Ի Ց Լ Ի Ս

Արագատիպ տպարան Մն. Մարտիրոսեանցի եւ Ընկ. ՄԻՔԱՆԵԼԵԱՆ ՓՈՂ. ՏՈՒՆ N 81.

1895

Գինն է 35 կոպեկ

809.198.1 (075.2)

Ն. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԿԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՑԱՐԻ

Ա. Յ. Բ. Բ. Ե. Ն. Ա. Ր. Ա. Ն.

ԵՒ

ՍԿԶԲՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ըսանեալէկերորդ տիպ

ՊՏՏԿԵՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՐԶԱԳԻՐ ԱՅՐՈՒԲԵՆՈՎ

A 59640

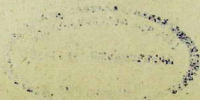
Թ Ի Յ Լ Ի Ս

Արագատիպ տպարան Մ. Մարտիրոսեանցի եւ Ընկ. ՄԻՔՈՏԵԼԵԱՆ ՓՈՂ. ՏՈՒՆ № 81

1895

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 5-го Сентября 1895 года.

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն

Տ Ա Մ Ն Ե Ի Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Գ Ց Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

«Մայրենի Լեզու»ի Առաջին Տարին տասնհիններորդ անգամ տպագրութեան ենք տալիս:

Այս անգամ գրքիս մէջ, նախընթաց տպագրութիւնների համեմատութեամբ, հետեւեալ փոփոխութիւններն ենք մացրել.

1. Գրքի այբբենական մասը նորից ենք խմբագրել. Այս խմբագրութիւնն անելով, այխատել ենք՝

Ա. Որ բոլոր օրինակելի բառերը բարոյախօսութեան նիւթը կազմող առակներից առնուած լինին.

Բ. Որ տառագիտութեան ժամանակ նման հնչիւնները, որքան հնարաւոր է, յաջորդաբար համեմատուին միմեանց հետ.

Գ. Որ դրագիտութեան սկզբում, երբ մանուկները զործ ունին հնչիւնների նշանագրերը սովորելու հետ, կարդալու համար առաջարկուած բառերը, որքան հնարաւոր է, սլարդ լինին թէ հնչական կազմութեան և թէ նշանակութեան կողմանէ:

2. Գրքի մէջ աւելացրել ենք բազմաթիւ նոր պատկերներ և հին պատկերներից մի քանիսը փոփոխել ենք.

3. Այբբենական մասի վերջում դրել ենք գրութեան օրինակներ — շորս երես: Առաջին երկու երեսները կազմուած են այն բառերից, որոնք այբբենական տպագիր մասի մէջ առաջարկուած են որպէս նիւթ վերլուծութեան: Այսպիսով ուսուցչի կամքից ու հմտութիւնիցն է կախուած կարդալն ու գրելը զուգակից անել միմեանց: Սև որովհետև գեղեցիկ ու վայելուչ գրելու համար հարկաւոր է երկարատև վարժութիւն, ուստի անմիջապէս վերլուծանելի բառերից յետոյ դրել ենք գրաւոր այբուբենը և մի քանի թեթև վարժութիւններ անջատ գրութեան համար: Վայելագրութեան դասերը պիտի շարունակուին և՛ երկրորդ ու երրորդ տարիները, եթէ կարելի է: Լեզուի դասերին կից, ուրիշ խօսքով՝ ամենայն բան, ինչ որ գրում է աշակերտը, պէտք է գրէ վայելուչ կերպով և, աշակերտի գրաւոր աշխատութիւնները գնահատելիս, ուսուցիչը անխափան պիտի նշանակէ և՛ գրութեան վայելութեան չափը գնահատող թուանշան:

4. Բարոյակրթական առակները, որոնցից առնում ենք վերլուծանելի բառերը, մինչև այժմ ցրուած էին գրքի զանազան երեսներ:

բում. այս անգամ մենք նրանց գետեղել ենք զբքի այբբենական մասից յետոյ: Այդ առակները, որոնց բովանդակութիւնը լիովին յայտնի է մանուկներին, կարող են և պէտք է սկզբնական ընթերցանութեան նիւթ լինին մանուկների համար Այբբենարանից յետոյ:

—Սոքա են այբբենական մասի համար առաջարկուած բարոյակը. առակները և նրանցից առնուած օրինակելի բառերը վերլուծութեան համար: ա. Ագահ շուն. բ. Շունը և էշը. գ. Սագը և Բադը. դ. Հաւը և Ձագերը. ե. Մուկն ու Կատուն. զ. Կաղնի ծառն ու Սղէգը. է. Ոգնին և Օձը. ը. Ոչխարն ու Գայլը. թ. Կաթնատու կով. ժ. Փիղը և քոթոթը:—Ահաւասիկ և օրինակելի բառերը այն կարգով, ինչպէս նոքա առաջ են բերուած զբքի մէջ:

ա. շուն—շ, ու, ն.	դ. հաւ—հ, լ.	է. ոգնի—ո, դ.
միս—մ, ի, ս.	ձագ—ձ.	օձ—օ.
ջուր—ջ, ր.	ցին—ց.	
		ը. ոչխար—չ, իս.
		պանիր—պ.
բ. սագ—ա, գ.	ե. մուկը—կ.	կաթ—թ.
բադ—բ, դ.	կատու—տ.	
լիճ—լ, ճ.		թ. կով—վ, լ (իւ).
	զ. կաղնի—ղ.	ժ. փիղ—ֆիլ—փ, ֆ.
գ. շունը—ը.	ծառ—ռ.	քոթոթ—ք.
էշը—է.	հղէգ—ե.	ժանիք—ժ.

Վերջին դասը (յոպոպ) կազմում է յ տառը և նրա այլ և այլ գործածութիւնը բառի մէջը և վերջը: Ապա գալիս են մի քանի վարժութիւններ ու, եւ, եա վանկերով և զբքի այբբենական մասը վերջանում է:

Ուսուցչին մեր եղանակի առանձնութիւններին ծանօթացնելու համար՝ առաջ ենք բերում մի դաս իւր բոլոր մանրամասնութիւններով: ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ—շուն.

1. Բարոյախօսական մասը՝

Ուսուցիչը պատմում եւ պատմել է տալիս Ագահ շուն. վերնագրով քարոյախօսական առակը (Այբբենական մասի առաջին յօդուածը):

2. Իրազննական մասը՝

Հրուցատրական ձեւով եւ հարցմունքների միջնորդութեամբ ծանօթացնում է շանը—առարկային:

Հրուցատրութեան արդիւնքը պէտք է մօտաւորապէս հետեւեալը լինի.

Շունն ապրում է տանը. նա ուտում է հաց և կաթը, բայց աւելի սիրում է միս. նա ընտանի մասկեր կենդանի է: Շան մարմինը կազմուած է չորս մասից՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ոտներ: Շան գլխի վրայ մենք տեսնում ենք՝ բերան, քիթ, աչքեր և ականջներ: Շան գլուխը միացած է բնի հետ պարանոցով. նրա բունը կոչուր է. բնի յետեր նա ունի երկար պոչ: Շան ստորին մասերը կոչուած են մատներ. նա ունի չորս ոտը. իւրաքանչիւր ոտը բաղկացած է երեք մասից՝ ազդր, որդ և թաթ. ամեն մի թաթի վրայ չորս չորս մատներ ունի, որոնք զինուած են սուր-սուր եղունգներով—ճանկերով: Ոտներին նայելով՝ շունը չորքոտանի կենդանի է կոչուած: Իր սուր ժանիքներով շունը կծում է մարդկանց. դրա համար նրանից վախենում ենք: Շունը իւրաքանչիւր ծնօտի վրայ երկու ժանիք ունի:

3. Գարդալու վարժութիւն, որ ունի չորս ստորաստիճաններ.

ա. Վերլուծութիւն բառի.

Ուսուցիչը վերլուծում է առարկայի անունը—շուն:

Մենք նախընթաց դասի մէջ զննեցինք շունը իբրև առարկայ, իսկ այժմ կը քննենք նրա անունը—շուն—իբրև բառ: Իբրև առարկայ զննելու միջոցին, մենք նայեցինք շան վրայ, մենք դիտեցինք նրան աչքերով. ուրեմն զննութիւնը կատարեցինք տեսանելիքի միջնորդութեամբ: Իսկ այժմ շունը չկայ այլ ևս, մենք կամենում ենք խօսել նրա անուան—շուն բառի վրայ: Արդեօք առարկայի անունը նոյնպէս կարելի է զննել տեսողութեան միջնորդութեամբ—Ո՛չ: Ուրեմն ինչպէս կամ ինչի միջնորդութեամբ զննենք շուն բառը:

—Ա՛յ ինչպէս: Երբ մենք զննեցինք շանը իրան, նա մեր աչքի առաջն էր, մենք նրան տեսնում էինք աչքով, իսկ այժմ շան հետ էլ մենք գործ չունինք. այժմ միայն պէտք է իմանանք, թէ ինչպէս է շինուած այդ առարկայի անունը՝ շուն բառը, իսկ այդ իմանալու համար պէտք է լաւ լսենք.—222 ու ու ն (կրկնում է մի քանի անգամ): Դէ՛հ ականջներդ լաւ սրեցէք և ինչ որ կ'ասեմ, լաւ լսեցէք.—2՛2՛2 (կայցնում է հնչիւնը միմեանց առանց ը տառի օգնութեան

և արտասանում է նրան ատամների արանքից), բոլոր բանն ասացի՛ր Պետրոս, ասն միևնոյն հնչիւնը: Սարգիս, դու ասն: Արամ—դու... Ասացէք ամենքդ խմբովին: Այժմ լաւ լսեցէք. կարող եմ բաց բերանով և պարզ ու երկար ձայնով արտասանել այդ հնչիւնը: Փորձենք (փորձել է տալիս): Ուրեմն 2 խուլ ձայն է: նա դժուար է ասուում: **Լաւ լսեցէք այժմ:**

2 ու ու ու: Այժմ բոլոր բանն ասացի՛ր.—Ոչ. կէսը, միայն երկու մասը, երկու հնչիւնը: Այժմ դու ասն, Հայկ. դու, Կարապետ. ամենքդ միասին ասացէք: Վարդան, ասն առաջին հնչիւնը. Արամ, ասն երկրորդը. Մկրտիչ, կրկնիր երկուսն էլ. ձգիր մինը միւսի յետևից. այժմ կարճ ասն: Լաւ, հիմա լսեցէք. դուք տեսնում էք, որ երկու հնչիւնը կարելի է ձգած ասել—222 ու ու ու և կարելի է կարճ ասել—2ու: —Այժմ դու, Յովհաննէս, ձգիր հնչիւնները միմեանց յետևից, ասն նրանց կարճ, կպցրած:—Մինաս, ասն միայն առաջին հնչիւնը: Մկրտիչ, դու երկրորդն ասն: Յուլի, ասն երկրորդը, յետոյ առաջինը. ձգիր, կպցրո՛ւ: Ասացէք միասին երկրորդ հնչիւնը, ապա առաջինը. ձգեցէք. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք (ուշ): Ի՞նչ է նշանակում ուշ: Այժմ լսեցէք նորից՝ շու՛ննն: Հիմա բոլոր բառը ձգեցի, թէ էլի բան մնաց—Բոլորը:—Ուրեմն քանի ձայն կայ շու՛նն բառում: Ասն, Արամ, առաջինը. դու, Կարապետ, երկրորդն ասն. ձգիր, այժմ կպցրո՛ւ: Մինաս, ասա երրորդը՝ երկրորդը, առաջինը: Հայկ, ձգիր Մինասի ասած բոլոր հնչիւնները երկար. կրկնեցէք ամենքդ. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք, Գարեգին:—(Նուշ): Ի՞նչ է նշանակում նուշ: Զրուցատրութեան հետեւանքը լինում է այն, որ աշակերտները որոշում են եւ վերլուծում հնչիւնները շոռն, ոռձ, մոռձ բառերում:

բ. Հնչիւնների համեմատութիւնը:

Այժմ քննենք ամեն մի հնչիւնը առանձին:

—Քանի հնչիւն կայ շու՛նն բառի մէջ: Ո՞րն է առաջինը, որն է երկրորդը, երրորդը:—Այդ հնչիւններից որն է աւելի պարզ ասուում, իսկ որն է խուլ ասուում:

—Լաւ. ուրեմն ու պարզ է ասուում, նրան կարող ենք հեշտութիւնով ձգել—արտասանել, նա որոշ ձայն ունի, իսկ 2 և Ն խուլ ձայն են հանում, նրանց հեշտութիւնով ձգել, պարզ ու բարձր արտասանել չենք կարող. նրանք դժուար են ասուում, կ'ասես թէ խեղդուում են ատամներիդ արանքում:

Ուրեմն այդ հնչիւններից մէկին մենք կանուանենք ձայն ունեցող—*ծայնաւոր*, իսկ միւսներին կ'անուանենք ձայն չունեցող—*ըաղածայն*։—Ո՞րին կանուանենք ձայնաւոր հնչիւն, Գարեգին. իսկ որոնց ենք ասում բաղաձայն հնչիւններ, Հայկ: Ասացէք ամենքդ ձայնաւոր հնչիւնը. այժմ առաջին բաղաձայն հնչիւնը.—այժմ վերջինը: (Ուսուցիչը պէտք է աշխատէ, որ շ և Ն հնչիւնները արտասանելիս, ը ձայնը չ'կպցնեն նրանցից, այլ արտասանեն ատամների մէջ. Ն հնչիւնը պէտք է արտասանել երկու ը-ի մէջ, միայն առանց ը-երի ձայնը զգալի կացուցանելու. միևնոյնը պէտք է իմանալ և միւս բաղաձայնների մասին այսուհետև):

գ. Ծանօթ հնչիւնը անծանօթ բառերի մէջ.

Այժմ լսեցէք, տղայք, թէ ինչ բառ կ'ասեմ ձեզ.—*ծուկ*: Ի՞նչ բառ ասացի, Կարապետ: Կրկնիր, Մկրտիչ...—այժմ մտածեցէք, թէ այս բառի մէջ չկայ արդեօք ձեզ ծանօթ հնչիւններից. որն է, Յովհաննէս: Իսկ կրտս բառի մէջ ինչ ծանօթ հնչիւն կայ, Ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ է՞ջ բառի մէջ, իսկ տուն, սան, նոր բառերում:

—Ո՞վ է կարող իրանից այնպիսի բառ ասել, որի մէջ լինի ու հնչիւնը: Ասա՛, Հայկ. դու ասա՛ մի ուրիշը, Գարեգին: Մտածեցէք այնպիսի բառ, որի մէջ լինի շ հնչիւնը... Այժմ այնպիսի բառ գտէք, որի մէջ լինի Ն հնչիւնը...

—Լաւ, հիմա կրկնենք բոլորը. քանի հնչիւն գիտենք մենք. ինչպէս անուանեցինք ու հնչիւնը. ինչպէս ենք անուանում շ և Ն. ինչի՞ ենք այդպէս անուանում: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք շ և ու, իսկ եթէ կպցնենք: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք Ն, ու, շ. իսկ երբ կպցնենք. ինչ է նշանակում Նուշ: Քանի բառ կարող ենք կազմել շ, ու, Ն հնչիւններից (երեք—ուշ, շուն, նուշ—ուշ ու նուշ):

դ. Գրելու վարժութիւն.

Աշակերտները գրում են այն վարժութիւնները և ապա, աստիճան առ աստիճան, նաև այն տառերը, որոնք առաջ են բերուած «գրչագիր» մասի մէջ իւրաքանչիւր բառի համար:

Միևնոյն բարոյախօսական առակից վերցրած երկրորդ և երրորդ բառը՝ «միս» և «ջուր» պէտք է վերլուծել նոյն ձևով, ինչպէս շուն, բայց աւելի համառօտ ու ամփոփ, որովհետև վերլուծութեան գաղտնիքը առաջին դասից արդէն յայտնի է մանուկներին:

ԱՌԱՋԻՆ ԿԻՍՆՄԵԱԿ

Ա Յ Բ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն

շ ու ն — ու, շ, ն.

ու, ուշ, ուն, նու, նուշ, շուն.

ուշ ու նուշ. շուն ու նուշ.

մ ի ս — ի, ս, մ.

իմ, մի, մին, ուս, ում, շիշ.

շուն ու միս. միս ու շուն.

ՉՈՒՐ—Չ, Բ.

ուր, ուշ, ուս, ում, իր, իմ, սուր, մուր, շիշ,
սուս, միս. ունիմ, ունիս, ունի. շուն ունիմ.
միս ունիս. նուշ ունի.

II

ՉՈՒՆՐ—Ը.

ըն, նը, ըշ, ըս, ըմ, մը, ըս, սը, ըջ, ջը, ըբ, բը.
չունը, միսը, ջուրը, նուշը, սուրը, մուրը, շիշը.

Էշ—է.

էշ, էս, էն, էր, էջ, ուշ, ուս, ուր, ում.
նուշ, շուն, շէն, մէջ, սէր, սուր, իր, մին.

Շուն. Նուշ. Միս. Սուր. Զուր. Էշ. Էմին.

III.

սազ—ա, գ.

աս, սա, ան, նա. սան, շար, գամ, գաս, մաս.
սուր, մուր, մուգ. իմ, միս, գիր, գին, աջ, էջ.
գինի, գարի, անուն, անուշ, աշուն, շուշան.
Անուշ, Գարուն, Սարգիս, Սիրուն, Շուշան.

բաղ—բ, Դ.

բան, ջան, բազ, բաշ, դաս, սա, սար, սարդ-
բու, բուն, դու, դուր, դուրս, մուր, սուր, ջուր.
գաջ, գիր, արի, բարի, գարի, մարի, դարբին.

Դու բաղ ունիս:	Նա ունի սագ:
Դու ունիս բաղ:	Նա սագ ունի:
Բաղ ունիս դու:	Սագ ունի նա:

լիճ—լ, Ճ.

սա, սար, սալ, լալ, լար, գալ, բալ, շալ, լուր, Լիմ-
ճար, ճաշ, ճանճ, սուրճ, մաճ, մուրճ, ճրագ,
ճագար, ճիճու, գըղալ, լուսին, գնալ, գալ, մնալ.

ա, ու, ի, է, ը, շ, ն, ս, մ, ր, ջ, գ, բ, Դ, Լ, Ճ.

Ա, Ի, Է, Ը, Շ, Ն, Ս, Մ, Բ, Զ, Գ, Բ, Դ, Լ, Ճ.

ՀԱՄԼ — հ, ւ, չ, ր.

հա, ահ, բահ, շահ, մահ, գահ, ջահ, հուր, գէշ.
նա, նաւ, դա, դաւ, բան, բաւ, դու, դուր.
հաւան, սաւան, դիւան, հալաւ, ասաւ, հասաւ.

ՃԱԳ — ճ, ց.

ճի, ձու, ճիգ, ինձ, հունձ, հունդ, գունդ, գանձ,
սանձ, սինձ, ճագար, ճագար, ճաւար, հիւանդ.

ցիւն—ց, ծ.

Հա, հաւ, ցաւ, նաւ, հաց, հունձ, հունց, ցան, ցուլ, ցից, հին, գին, բաց, լաց, լից. Յին—ուրուր.

Գնացի, գնացիր, գնաց:

Մնացի, մնացիր, մնաց:

Ասացի, ասացիր, ասաց:

Կ

մուկ—կ, կ.

էս, կէս, գէս, գէշ, կալ, գալ, կիր, գիր. կար, գար, արջ, կարճ, մէկ, մէգ, կարի, գարի. գարուն, կարիճ, կացին, Չուիկ, Ընձակ, Կարին.

Կատուլ —տ. Տ.

կուտ, տուտ, սուտ, շուտ, ճուտ, մատ.
լիճ, ջիլ, ճիտ, տանձ, դանձ, սանձ, ցանկ.
կարագ, կարաս, կաւիճ, Տաճատ, Դատ.

մարտ, մարդ, տար, դար, տատ, դատ.
տաշտ, դաշտ, տուր, դուր, տաս, դաս.

Կուտ	Անուշ	Ընտանի
Նուշ	Շուշան	Համբարձում
Շուն	Նաւակ	Գանձանակ
Տուն	Սարգիս	Սանասար
Նաւ	Մինաս	Արարատ
Կաւ	Ջանիկ	Դատաստան
Կէս	Սահակ	Իսկուհի
Տիկ	Գարուն	Բանական
Ճաշ	Բամբակ	Բաւական
Մատ	Դանակ	Ցաւազար
Սան	Լուսիկ	Բազարատ
Դաս	Ճակատ	Անուշաւան

Կաղնի — ղ, Ղ.

աղ, աղուն, կաղ, կաղին, մաղ, մաղիկ, ուղի,
ուղիղ, ջաղաց, ճաղատ, ճակատ, Ղուկաս.

Ժառ — ծ, ռ. Ծ, Ռ.

ծալ, ծամ, ծիտ, ծիծ, ծիր, ճիր, ճագ, ծակ.
ուր, ուռ, սար, սառ, դար, դառ, դուր, դուռ.
կար, գառ, ծիրան, ծիծառ, ծարաւ, ծառուկ.
գարուն, գառնուկ, Ծատուր, Ռուբէն, Ռուս.

եղէզ — ե, Ե.

ել, ելակ, եկ, եկաւ, ես, Եսաւ, եզ, եղան.
եղն, եղնիկ, երգ, երկիր, երկար, երկու, Եւա.

էս, ես, էզ, եզ, ետ, էն, են, էգ, եկ, էլ, ել.
էակ, էլակ, երակ, էրէ, էջ, էջ-մի-ա-ծին.

մէջ, մէկ, մէգ, շէկ, կէս, գէր, կէտ, սէր, տէր.
կեր, սեր, հեր, բեր, նետ, նեղ, մեղ, մեծ, ծեծ.
սեղան, բերան, գերան, ճերմակ, մեղու, ուղեղ.

Գրում եմ, կարդում ես, կարում է:

Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է:

Իսահակը կարդում է դասը:

Անուշը կարում է հալաւ:

Նունուշը գնում է տուն:

Մինասը գալիս է ուսումնարան:

Ղուկասը ջրում է արտը:

Ծատուրը սրբում է բագը:

Եսաւը ճաշ է ուտում:

Ջաւահիրը կար է անում:

Լուսիկը նամակ է գրում:

ԿՈՒ

ոզնի — ո, զ, ք.

ոտ, որ, ող, որս, ոգի, ոսկի, ոստիկ, Ոսկան.

զաւակ, ընկուզ, ընկեր, ընտիր, աւազ, աղատ,
զազան, զատիկ, ազգական, գաւազան, Զարէհ:

օճ — օ, օ.

օղ, օր, օն, օշ, օշ, օտար, օգուտ, օրէն, օրինակ.

օր, որ, օղ, ոտ, օղ, ող, օձ, որձ, օրէն, որ-էն.
հօր, հոր, մօր, մոր, հօտ, հոտ, մօտ, մոմ.
աղօտ, աղոտ, արօտ, կարօտ, հողոտ, բորոտ.

Սագ—սագեր—սագ էր:

հաւ—հաւեր—հաւ էր:

Բաղ, նաւ, ծառ, մաղ...

Չոր, հաց, ուլտ, տէր, բան...

Զուր—ջրեր—ջուր էր:

Գիր—գրեր—գիր էր:

Չուն, տուն, սուր, թուր...

Սիրտ, միս, նուշ, բուրդ...

VIII

ոչխար — չ, օ. խ, Խ.

խաղ, խաւ, խակ, խոզ, խոտ, խոց, սոխ, խունկ,
խուրձ, խիստ, խմոր, խաւար, խառատ, Խորէն.

չար, չոր, չանկ, մինչ, մանչ, չամիչ, չէչոտ, աչիկ,
կանաչ, կաչաղակ, ճախարակ, Խաչիկ, Չատի.

կաղ, կախ, ցեղ, ցեխ, աղ, ախ, աղտ, ախտ,
ձախ, ծախ, ճախ, ճաղ, մեխ, մեղ, սոխ, սող.
խաղող, խաղացող, աղախին, Աղասի, Ղարաբաղ.

Կաթ — կ, թ.

թաթ, թութ, թան, թուխ, թուշ, թող,
թի, թոկ, կոթ, թիւ, թել, թուզ, թումբ.
կանթեղ, գաւաթ, գաւիթ, Գաւիթ, Թումաս.

տատ, դատ, թաթ, տուր, դուր, թուր.
տէր, դեր, թեր, մարտ, մարդ, մարթ.
տաս, դաս, թաս. մուտ, մութ. որդ, որթ.

պանիր — պ, Պ.

պար, պաս, պաղ, պապ, կապ, բան, պան,
բաղ, պատ, բանիր, պանիր, բարի, պարի,
բարակ, պարապ, կապիկ, կոպէկ, Պողոս.

Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է.
Ես կը գրեմ, դու կը գրես, նա կը գրէ.
Ես գրեցի, դու գրեցիր, նա գրեց.
Օձը սողում է. Օձը սողաց. Օձը կը սողա.
Չուկը լողում է. Չուկը լողաց. Չուկը կը լողա.
Ողնին ման է գալիս. Ողնին ման եկաւ. Ողնին ման կը գա.

կոՎ—վ, վ.

վար, վառ, վատ, վարդ, վեգ, վեմ, վեց, վեր,
վուշ, վիհ, վեճ, վերմակ, վիճակ, վարդան.

կաւ, կաւիճ, հաւ, հաւատ, նաւ, նաւակ.
ցաւ, ցաւոտ, թեւ, թեւաւոր, թաւ, թաւիշ.

կով, հով, սով, բով, բարով, սրով, տարով.
թիւ, անիւ, ազնիւ, կռիւ, արծիւ, պատիւ.

ով, ովկիանոս, ովսաննա, Ովակիմ, Ովսիա.

իւ, իւր. թիւ, թիւր. անիւ, ալիւր. ազնիւ,
աղիւս. արիւն, աճիւն, աղբիւր, Կորիւն. մեծաթիւ,
մեծութիւն. բազմաթիւ, բազմութիւն.

Կովը կաթն է տալիս: Կաթը մէրում,
մածուն են շինում: Մածունը հարում,
կարագ են հանում: Կարագը հալում, իւղ
են շինում: Կաթը առողջարար խմելի է:

Ոչխար—ոչխարներ—ոչխարն էր:

Չաւակ—զաւակներ—զաւակն էր:

Ոսկի, ոզնի, ցորեն, գարի, մատիտ, տետրակ...

Մանուկ, աղուն, գրիչ, բրիչ, կրակ, ճրագ...

Սշակերտը գրչով գրում է դասը:

Սշակերտը դասը գրչով է գրում:

Գերձակը շորերը կարում է ասեղով:

Գերձակը ասեղով է կարում շորերը:

Շորերն ասեղով դերձակն է կարում:

Տանտիկինը մածնից իւղ պատրաստեց:

Խոհարարը մսից կերակուր եփեց:

փիղ—**փ, Փ, Փ, Ֆ.**

փուփ, փակ, փոս, փոր, փող, ծափ, թեփ.
փափուկ, կանեփ, փետուր, փողոց, Փրկիչ.

փիղ—Փիլ. նալթ—նաֆթ. փէս—Փէս. փլալ—
Փիլալ. փուրզօն—Փուրզօն. մափրաշ—մաֆրաշ.

քոթոթ — ք, ֆ.

քար, քիթ, քող, քուրք, հանք, փառք, քուրդ.

կող, գող, բող, կար, գար, քար, կարի, գարի,
քարի, կանոն, քանոն. Քրիստոս, Քերովբէ.

մաքի ոչխար, մատակ ձի, մարի հաւ, մէրուն խող.

ժանիք — ժ, ժ.

ժամ, ժիր, կուժ, ժանգ, ուժ, բուժ, բաժակ,
բաժին, արժան, պատիժ, բժիշկ, ժպիտ, ժողով.

Փիղը ժանիքով պաշտպանում է իւր անձը:

Բժիշկը բաժակով դեղ տուեց հիւանդին:

Ժամագործը ֆուրգօնով տեղափոխեց ապրանքը:

Տէսաւոր մարդը փողոցներում նաւթ է ծախում:

Հեղինէն փող տուեց աղքատին.

Հեղինէն աղքատին փող տուեց.

Փողն աղքատին տուեց Հեղինէն.

Մանուկը պատիւ է տալիս ծերերին.

Պապը սիրում է իւր թռւներին:

u, u, u, u, u, u, o, u, I, I, h, b, I, u, u

p, q, y, y, y, p, p, t, z, j, z, z, y, q, p, y

f, f, p, p, y, y, y, f, f

p, q, y, f, p, p, y, p, p, y, f, p, u, u, q, n, y

y, n, p, f, p, q, y, p, y, p, u, y, p, u, y, p, u, y, p, y

f, f, p, p, y, y, y, y, y, y, y, y, y, y, y, y, y, y

u, p, p, q, q, q, y, y, y, f, f, y, f, p, p

p, t, p, p, p, p, p, p, z, y, h, z, y, b, u, j, u, z, n, z

y, q, u, n, u, y, u, y, p, p, p, y, i, y, f, o, f

h, f, p, p, p, u, u, u, f, p, p, p, p, p, p

p, p, y, y, z, z, y, b, u, z, u, z, u, z, u, z

y, q, h, u, y, u, p, y, p, y, f, o, f

Affe huyge, nre fpreliefnide fu. unep
 fprelief fu unenep. g uy fu puaquu-
 unep pprelief, fprelief fu huanep fprelief
 affpuy, fprelief fu fpreliefnide. Affe
 unep fprelief huyge yonep. Affe unep
 puy Affe unep pprelief, fprelief fu
 nre Affe puyne. Affe unep puyne
 unep fprelief. Affe unep pprelief Affe
 unep pprelief, unep pprelief Affe unep, nre
 unep pprelief fu unep fu puaquu unep pprelief
 yonep pprelief fu unep unep pprelief
 puaquu unep.

XI

յուպոպ—յ, Յ.*)

Հարկ, յարկ, յարգ. հարթ, յարդ. համր, յամր.
հետ, յետ. համար, յամառ. հատիկ, յատակ.
հատու, յատուկ. յունապ, յիսուն, Յիսուս.

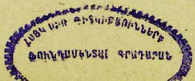
- ա) այ, էյ, վայ, հայ, բայ, ճյ, Նոյ, թէյ, հէյ.
- բ) գաթայ, ծառայ, փեսայ, տեսայ, յետոյ, երեկոյ.
- գ) մայր, հայր, այծ, կայծ, գայլ, այր, այրի, այգի.
- դ) քոյր, ծոյլ, թոյլ, յոյս, բոյս, լոյս, Պարոյր, Վրոյր.

Յիսուան օրհնեց բարի մանուկներին:
 Մարդիկ շեն յարգում յամառ տղաներին:
 Հայրս հրաւիրեց ծերունի քահանային:
 Գայծը հրգեհեց խոտի դէզը:
 Գայլը պատառոտեց այծի ուլերը:
 Այս երեկոյ այգում թէյ կը խմենք:
 Մայրս մեզ համար գաթայ է թխում:
 Այրի կինը այծի կաթն էր ծախում:
 Քոյր ու եղբայր աշխոյժով խաղում էին:
 Ծոյլ տղան իր յոյսը դնում է ուրիշների վրայ:

*) յ բառի սկզբում որպէս հ:

- ա—միավանկների վերջում որպէս կէս ի:
- բ—բազմավանկների վերջում մնում է համր:
- գ—բառի մէջը բաղաձայնից առաջ (աի):
- դ—ո-ի հետ բաղաձայնից առաջ (ոյ):

A 59640

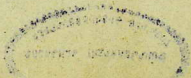
ո, ւ—ու. եւ—և. ե, ա—եա.

ուշ, ուղտ, ուղիղ, ուղեղ, ուրախ, ուրագ.
ձու, լու, բու, աղու, լեզու, առու, մեղու.
ձուի, լուի, բուի, լեզուի, առուի, մեղուի.
աղուէս, պատուէր, նուէր, Աստուած:

եւ—և. սեւ—սև. թև, արև, անձրև, տերև.
Տոգեակ, որդեակ, սենեակ, Արուսեակ, Երանեակ.

Առաւօտեան ես վարժարան եմ գնում:
Փամբ ութին մեր դասերն սկսում են:
Երեկոյեան պատրաստում եմ միւս օրուայ դասերը:
Քոյրս էլ ուսումնարան է գնում կարդալու:
Ծոյլերի նման մենք մեր յոյսը ուրիշների վրայ
չենք դնում:—Հայրս միշտ խրատում է մեզ,
որ մեր ժամանակն ի զուր չվատնենք:

Խելօք երեխան այսպէս պիտ' լինի'
Գանուխ պիտ' զարթէ, շուտ քուն պիտ' մտնի,
Գիտի շմաշէ սիրտը հօր ու մօր,
Դպրոց պիտ' երթայ, կարդայ ամեն օր:

Ամբողջ այբուբենը

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ
խ, ծ, կ, հ, ճ, զ, ճ, ժ, յ, ն, շ, ո,
չ, պ, զ, ու, ս, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,

և, օ, ֆ:

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, խ, ծ, կ, հ, ճ, զ,
ճ, ժ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, զ, ու, ս, վ, տ, ը, ց, լ, փ, ք,
և, օ, ֆ:

Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, Խ, Ծ, Կ,
Հ, Զ, Դ, Ճ, Մ, Յ, Ն, Շ, Ո, Զ, Պ, Զ, Ռ, Ս, Վ,

Տ, Ը, Ծ, Ի, Փ, Ք, Օ, Ֆ:

ՇՐՋԱՆ ԵՐԿՐՈՐԻ

ՔԱՐՈՑԱԿՐԹԱԿԱՆ ՍՌԵԿՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՐԻԿ ՈՑԱՆՈՒՈՐԵՆԵՐ

1. Ա Գ Ա Հ Հ Ո Ւ Ն

Մի շուն կար։ Մի օր այս շունը, մի կտոր միս՝ բերանին, պիտի անց կենար կամուրջով։ Անց կենալիս՝ ցած շայեց ջրին և տեսաւ, որ մէկ ուրիշ շուն գնում է ջրի միջով՝ բերանին բռնած մի մեծ մսի կտոր։ Չան ազահուլթիւնը շարժուեցաւ. նա ցած թռաւ կամուրջից և կամեցաւ միւսի ձեռքից խլել մսի կտորը։

Բայց ի՞նչ. ցած թռչելիս՝ իր բերանի կտորն էլ վեր գցեց, ջուրը տարաւ. ջրի մէջն էլ ոչ շուն կար, ոչ մսի կտոր. կենդանին խաբուել էր իր ստուերից։ Ազահուլթիւնը զրկեց նրան իր ունեցածից։

2. Հ Ր Ա Ի Է Ր

Նկէք, ըարեկամք, նկէք.

Արագ արագ վազեցէք.

Դասի սեղանն պատրաստուած,
Դասագրքերն են քերուած:
Ժամանակ է, վազեցէք,
Նկէք, քարեկանք, նկէք:

3. Է Զ Ը Ե Ի Զ Ո Ի Ն Ը

Էջը քարեկամացաւ շան հետ և խնդրեց, որ միասին ճանապարհ գնան: Զունը համաձայնուեց. ճանապարհին երկու ընկերները մի խոտաւէտ տեղ կանգնեցին, որ հանգստանան: Երկուսն էլ յոգնած էին, երկուսն էլ սոված: Էջն սկսեց ախորժակով արածել կանաչ խոտը, Զունն ուտելու բան չունէր:

— Ընկեր ջան, խուրջինո՞ւմդ քաւական հաց կայ, ասաց նա էջին. տուր ինձ մի կտոր հաց. սոված մեռնում եմ:

«Խոտ շատ կայ այստեղ, կեր դու էլ ինձ պէս, ասաց էջը. հացը ես ուրիշներէի համար եմ պահուում»:

Զունը հոտոտեց խոտը, պոկեց մի քանի հատ, ծամծամեց ու վէր ամեց:

— Ես խոտ չեմ կարող ուտել, էջ քարեկամ, ասաց շունը, այդ կերակրին ես սովոր չեմ. ազաչում եմ՝ մի պատառ հաց տուր, անօթի եմ:

Էջն այս անգամ տկանջ էլ չդրեց շան աղաչանքին. նա աջ ու ձախ հնձում էր անուշ խոտը և ուտում:

Այդ միջոցին թփերի տակից երևեցաւ գայլը— իշի թըշ նամին. նա համարձակ դուրս վազեց անտառից, բայց երբ տեսաւ շանը, կանգնեց, դունչը երկարացրեց և ախորժակով օռնաց:

Էջը զարհուրեցաւ. «Մ՛մ սիրելի, իմ պատուական ընկեր, ասաց նա, անա քեզ բոլոր հացը, կեր, անուշ արն, միայն թէ աղատիր ինձ չար գազանի պատամներից»:

Չունը երեսը շուռ տուեց.— Գու արժանի չես, որ ես քո հացի պուռնկը կտրեմ, ասաց նա. քաղցածութիւնն ինձ չի սպանիլ. ես կը մտնեմ անտառը, կերակուր կը գտնեմ. դու էլ, եթէ կարող ես, գլխիդ ճարը տես:

Ասաց ու հեռացաւ շունը: Մի բոպէի մէջ գայլը պատառոտեց էշին:

4. Ա Ր Ե Ի

*Արեւ-արեւ, նկ, նկ,
Ջիզի քարին վեր նկ,
Մեր ոչխարին մտիկ արււ,
Որ գայլը գայ, իմաց արււ.*

5. Ս Ա Գ Ն Ո Ի Բ Ա Գ Ը

Սագն ու բաղը գնացին լճի ափը, որ համ մի փոքր լողանան, համ էլ ուտելու բան գտնեն: Լողացան, մաքրուեցան, յետոյ յետ դարձան և սկսեցին իրար հետ զրոյց անել:

— Բաղիկ, կցեց սագը, տեսնում ես, ի՞նչ շնորհալի թռչուն եմ ես՝ ջրումը լողում եմ, օդումը թռչում, գետնի վրայ էլ ման եմ գալիս. աստ, խնդրեմ, ինձ նման էլ կենդանի կայ աշխարհումս. ես բոլոր թռչունների թագաւորը չեմ:

«Ես էլ հէնց դրա վրայ էի մտածում, ընկերս, պատասխանեց բաղը. կասկած չըկայ, որ դու շատ շնորհալի թռչուն ես. բայց ես էլ քեզանից պակաս չեմ. տես թէ ի՞նչպէս եմ սուրուր տալիս ջրի երեսին, խաղում փրփրուն ալիքների հետ, ի՞նչպէս եմ մանում ջրի տակը, մանրիկ ձկներ ու ճիճուներ բռնում, նորից դուրս գալիս, ուռչում թագուհու պէս:

Հահ, հահ, ընկերս, մենք շատ զարմանալի թռչուն ենք. մեզ նման շնորհքով կենդանի չըկայ աշխարհումս:

Լճի ափին ծառի վրայ վէր էր եկել ազուաւը և ականջ էր դնում դրանց. Երբոր բազը խօսքը վերջացրեց, ազուաւը կանչեց. «Այ միամիտ թռչուններ, ինչի էք հպարտանում. Գարնդ ես դու, սագիկ, շան պէս արագ վագեր»:

—Ոչ, պատասխանեց սագը:

«Իսկ դու, բադիկ, ծիծեռնակի պէս թռչիլ կարող ես»:

—Չեմ կարող, ասաց բադը:

«Իսկ ձեզանից ով կարող է լող տալ ձկան նման»:

Մազն ու բազը գլուխները կախ գցեցին:

Ուրեմն էլ ինչի էք հպարտանում. Ես կարծում եմ, ընկերներ, որ աւելի լաւ է, երբ մարդս մի բան գիտէ ու հիմնաւոր, քան թէ շատ բան ու բոլորն էլ թերի:

6. Բ Ա Դ Ի Կ

«Բանդիկ — բադիկ,

Կարմիր թաթիկ,

Ռէր ես զընում կամաց-կամաց,

Չագուկներդ շորս կողմի առած»:

—Ես գնում եմ ջուր զըտնելու,

Չագուկներս լուանալու.

Չագուկներս մաքուր-մաքուր,

Տղոց երեսն աղտ է ու մուր:

7. Հ Ա Ի Ը Ե Ի Չ Ա Գ Ը

Հաւը ձագերն առաւ ու գնաց քջուզ աննիւռ։ Քջուզ աննիւռ մայրը նկատեց, որ ուրուրը պտտում է երկնքում և նայում է ձագուկներին։ Մայրը ձայն տուեց։ Չագերը հասկացան՝ որ վտանգ կայ, վազեցին, մտան մօր թևերի տակ։ Յինը երկար պտտեց և էլ ճուտ չտեսնելով՝ գնաց։ Հաւը քաց արեց թևերը։ Չագերը նորից սկսեցին վազվզել ու խաղալ։ Անց կացաւ մի քանի րոպէ։ Սրտես ուրուրը հեռուից նկատեց ձագերը և դէպի նրանց թռաւ։ Հաւն էլ քնած չէր. նա բարձր ձայնով կանչեց իր ձագերին։ Վազեցին ձագերից շատերը, մտան իրանց մօր թևի տակ։ Բայց մի ձագուկ ականջ չարեց իր մօր ձայնին. նա կարծեց, թէ ուրուրն իրան վնաս չի տալ, առաջուայ պէս կ'անցնի կերթայ. բայց սխալուեց։ Յինը նետի պէս ցած իջաւ և նրան ճանկերի մէջ առաւ, տարաւ։

8. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Լուսացաւ, լուսացաւ,

Լուսն է քարին,

Ծիտն է ծառին,

Հաւն է թառին.

Աճխատաւոր, վեր կաց քանի,

Ժոյլ մարդու քունը տանի:

Երկնքի դռները բաց է,

Ոսկէ աթոռը դրած է,

Քրիստոսը վրէժն նստած է,

Լուսատրեւը կանգնած է,

Մեծ ու պստիկ գրում են,

Արդարները խաղում են,

Մեղաւորները բախում են:

9. ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Մի շար կատու կար. նա խեղդում էր ձեռն ընկած մուկը և սաստիկ նեղն էր գցում նրանց. Մկներն էլ յիմար չէին. նրանք շուտով ճանաչեցին իրանց թշնամուն և աշխատում էին թազկենալ. երբոր կատուն տանն էր, ընկըր դուրս չէին գալիս: Յայց փիսօն խորամտնկ էլ էր. նա գնաց ամբարը, ալրի մէջ թաթախուեցաւ և, այդպէս սպիտակած, մտաւ հացի տաշտը և նրա մի անկիւնում կուշ եկաւ: Երկար ժամանակ կատուի ձայնը չէր լսում: Մկները կարծեցին, թէ սատկել է, դուրս եկան ծակերից և սկսեցին ուտելու բան որոնել: Մէկ մուկը մօտեցաւ հացի տաշտին, նայեց, տեսաւ մի սպիտակ բան: «Ա՛յն է, ասաց նա, այստեղ համ հաց կայ, համ պանիր»: Ասաց ու մօտ վազեց պանիրին: Պանիրն էլ մեր ալրակոլոր կատուն էր. սա թաթը մեկնեց և տեղն ու տեղը խեղդեց մկանը: Յետոյ եկաւ երկրորդը, երրորդը, չորրորդը. իսկ մեր փիսօն ամենքին էլ խեղդոտեց: Վերջապէս մօտ եկաւ մի ծեր ու փորձուած մուկը, կանգնեց տաշտի շրթունքին և զգոյշ նայեց սպիտակ բանին. յետոյ ճանաչեց նրան ու ասաց. «է՛յ բարեկամ, քո սպիտականալը մի վրօշ չարժէ. ճանաչեցի՛, մլաւան կատու ես. գոյնդ ես փոխել, հոգիդ միկնոյն է»: Ասաց ու փախաւ, ընկերներին իմաց արաւ:

10. Փ Ի Ս Օ

Կատուն եկաւ, փիսիկ-փիսիկ,
Հազար նագով, ինչպէս հարսիկ,
Դունշը սըրբեց թաթիկներով,
Մազը սանրեց շանչիկներով:
— Կատու, կատու, էջ ես տըրտում,
Թէ մկներն են այսօր արթուն:

11. ԿԱՂՆԻ ԾԱՌԸ ԵՒ ԵՂԷԳԸ

Անտառի կողքին բարձրացել էր մի մեծ կաղնի: Սրանից քիչ հեռու աճել էր և եղէգնիկը: Մի օր կաղնի ծառը գլուխը շարժեց և ասաց եղէգնին. «Ինչքան անպէտք ես և թոյլ, այ ողորմելի. ամեն մի մանուկ կարող է քեզ կտրել, կտրատել. թեթև քամին էլ թեքում, գետնիցն է կայնում քեզ. Իսկ ես, նայիր, որքան մեծ եմ և յաղթանդամ. ես բանի տեղ չեմ դնում գիւղացի մանուկներին, չեմ էլ վախենում քամուց ու փոթորկից. ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ:— Այս ասած—չասած, սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ: Անտառը տարուբերուեցաւ քամու առաջ: Փոքրիկ եղէգը կռացաւ, գետնիցը կպաւ: Հաստարմատ կաղնի ծառը սկսեց քամու առաջ օրօրուիլ. նրա արմատները ճրճուացին, տրաք-տրաքեցին և հպարտ կաղնին վայր ընկաւ, ճղնակոտոր եղաւ:

Քամին անցկացաւ: Փոքրիկ եղէգը նորից բարձրացրեց իւր ճկուն գլուխը և, նայելով իւր հարևանին, մտածեց. «Ով որ փրանայ, շուտով չքանայ»:

ՅՅՍՈՒՐԲ ԵՒԵՐԵՅ

(ԲՐՈՋ ԽՆԴՐՈՒԱԾԲԸ)

Ելնեմ ծառը՝ զարդարեմ,
Վեր գամ տակը՝ մխիթարեմ.
Հաւի վառիկը մորթեմ,
Տանեմ զետը, լուանամ,
Եփեմ ու չորանին տամ,
Չորանն ինձ մի ոչխար տայ,
Ոչխարն Աստուծուն տամ,
Աստուած ինձ մի եղբայր տայ.

Եղբայր—եղբայր, ջան եղբայր,
Ջանս քեզ մատաղ, եղբայր,
Կաքայ եմ կարել, կարճ է եկել,
Բուզմայ եմ շարել, խոչ է եկել,
Ծընծ-դուկի լեզուն մեղրով
Քեզ համար եմ տապակել:

13. ՈՋՆԻՆ ԵՒ ՕՁԸ.

Որսորդը տեսաւ ոգնուն և յետևից ընկաւ, որ բռնէ:
Ոգնին փախաւ, ժայռի տակ մտաւ և կամենում էր մի տեղ
գտնել պահուելու: Ժայռի տակն էլ իրան համար բուն էր
չինել օձը և, նրա մէջ կուտապ եկած, ննջում էր: «Բնրեկամ,
ձայն տուեց ոգնին, վտանգի մէջ եմ. օգնիր, տեղ տուր, որ
պահուիմ. երբոր որսորդը կրհեռանայ, շնորհակալութիւն կա-
նեմ քեզ»: Օձը յետ քաշուեց: Ոգնին ներս մտաւ խոռոչը և
որսորդից ազատուեց. Վտանգն անցած էր: Օձն ասաց ոգ-
նուն. «Ընկեր, փշերդ ինձ նեղութիւն են տալիս. հեռացիր,
գնա՛».— Ոգնին բարկացաւ. Ինչպէս ես համարձակուում, սողուն

անպիտան, այդ լեզուով խօսել հետս. հեռացիր աչքիցս, քանի դեռ կենդանի ես, ապա թէ ոչ...» Եւ ապերախտ կենդանին պատրաստուում էր յարձակուիլ իւր բարերարի վրայ, բայց օձը, նրա միտքը հասկանալով, թողեց իւր տունն ու փախաւ:

14. ԳՈՂ ԱՂՈՒՆԾ

Աղուէսը պարկեց աղբի տակին,
վոյ-վոյ.

Աչքը զցեց չառ հաւի ծագին,
վոյ-վոյ.

Նետով կըտամ՝ աչեի տակին,
վոյ-վոյ,

Որ մօտ չգայ նա մեր ըսակին,
վոյ-վոյ:

15. ՈՉԽԱՐԻՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Մի անգամ ոչխարը գնաց առուակի մօտ, որ ջուր խմէ: Այդ ժամանակ միկնոյն առուակից ջուր էր խմում և գայլը: Գայլը վերին էր կանգնած, ոչխարը՝ ներքինը: Չար գազանը կամեցաւ ոչխարին ուտել: Նա վերևից ձայն տուեց. «Է՛յ, դու, ի՛նչպէս ես համարձակուում ջուրս պղտորել. այդ բանի համար ես քեզ խսկոյն կըխեղդեմ, կուտեմ»:

—Տէր իմ, կանչեց ոչխարը, ինչպէս կարող եմ քո ջուրը պլտորել. ես ներքին եմ կանգնած, իսկ դու վերևումն ես:

«Պղտորում ես, թէ չես պլտորում, այդ միևնոյն է, ես քեզ պէտք է ուտեմ. ձեր ցեղը միշտ թշնամի է հզել ինձ. երեկ ես ուզում էի մօտենամ հօտին, քո հայրն էր, որ շնորհն իմաց տուեց. նրանք յետևիցս ընկան, քիչ մնաց պատառ-պատառ էին անում»:

—Ես հայր չունիմ, տէր. հայրս վաղուց մեռել է:

—«Ուրեմն մայրդ կըլինէր»:

—Մայր էլ չունիմ. մայրս հէնց այն օրը մեռաւ, երբ ինձ ծնեց:

«Ուրեմն ազգականներիցդ մինը կըլինէր. ինչ էլ որ լինի, դու միշտ մեղաւոր ես իմ առաջ»: Այս ասաց չար գազանը և անմեղ ոչխարին խեղդեց ու լափեց:

16. Գ Ա Ռ Ն Ո Ի Կ

Սիրոն, անմեղ իմ՝ գառնուկ,
Բուրդըդ սպիտակ ու փափուկ,
Դաշտ վազելով ու արօտ,
Մօրդ քաշում ես կարօտ.
Մի լար, գառնուկ սիրական,
Փոքրիկ տղի դու նման.
Կըգայ մայրդ, հետը շատ
Կըքերէ քեզ անուշ կաթ:

17. Կ Թ Ի Կ Ո Վ

Մարդու մէկը մի կով է ունենում. Կովը կաթնով կերակրում է նրա բոլոր ընտանիքը: Տանտիկինը կաթնից մածուն է մէրում. Մածունը պատրաստի կերակուր է խեղճի

զաւակների համար: Գաթնից և մածնից խնոցի է հարում տանտիկինը՝ իւրը հանում՝ պահում է, թանն էլ եփում՝ կերակուր է շինում: Գովի կաթնից պանիր էլ է շինում՝ ձմեռուայ համար պահում: Այսպէս՝ կաթնատու կովը գիւղացու համար մեծ հարստութիւն է: Մեր ասած՝ կովն էլ կաթնատու կով էր. օրէնը երկու անգամ կթւում էր նա և ամեն անգամ մի մեծ կովկիթ կաթն էր տալիս: Մի անգամ գիւղացին հիւրերի էր սպասում. խնամիքը հարկան գիւղից տեսութեան պիտի գային. կաթը շատ պիտի հարկաւորուէր. պէտք էր կարագ, սէր, մածուն պատրաստել հիւրերի համար: Ի՞նչ անէր տանտիկինը: Մտածեց-մտածեց խելօքը և վճռեց, որ երեք-չորս օր չրկթէ կովը: «Յետոյ վերջին օրը հինգ-վեց կովկիթ միանգամից կրկիթեմ», ասաց նա: Բայց ի՞նչ. երեք-չորս օրից յետոյ՝ երբ ուզում էր կթել, տեսաւ որ ցամաքել է. անկիթի մնալուց կաթը յետ էր տուել կովի ծծերում: Խեղճ տանտիկինը նոր հասկացաւ, որ ամենայն ընդունակութիւն ըթանում է, երբ չի գործածուում:

18. Խ Ր Ա Տ

Մի խնդրիւր Աստուծուց ոչ փող, ոչ պատիւ,
Այլ քեզ կրթելու խելք, շնորհք, սիրտ ազնիւ:
Երբէք մի պարծենար, թէ արդէն գիտուն ես.
Որքան քան սովորես, այն է օգուտ քեզ:
Ընկերներիդ օգնող եղիւր,
Աղքատներին սէր ցոյց տուր.
Տէրն ասում է՝ չէ անվարձ
Նաեւ քաժակ մի ցուրտ ջուր:

19. ՓԻՂ ԵՒ ՔՈԹՈԹ

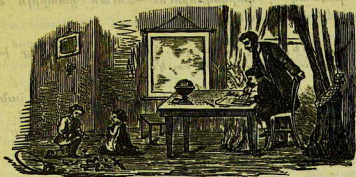
Փղապանը փողոցներից անց էր կացնում իւր ձեռնասուն փիղը՝ մարդկանց ցոյց տալու, փող հաւաքելու համար: Մարդիկ էլ մեծ բազմութեամբ հետևում էին նրան. Յանկարծ մի փոքրիկ քոթոթ, որտեղից սր էր, դուրս վազեց և սկսեց սաստիկ հաջել նրա վրայ: Մեծ շունը տեսաւ այդ և ասաց. «Չայնդ կտրիր, այ լակոտ, դու սիլ ես, որ փղի դէմ հաջում ես. ահա դու հեւում ես. իսկ նա հաջելուդ էլ ուշք չի դարձնում. հանդարտ ու անխռով շարունակում է իւր ճանապարհը»:

Ես հօ նրա համար շեմ հաջում, որ փղին վախեցնեմ, պատասխանեց քոթոթը. իմ միտքս այն է՝ որ ուրիշները նկատեն իմ արածը և ասեն. «Տեսէ՞ք՝ քոթոթն որքան քաջ է, որ փղի դէմ էլ կը հաջէ»:

29. ՏՂԱՅՈՑ ԱՂՕԹՔ

— «Հայր մեր երկնաւոր, Հայր ամեն մարդի,
Դու ինձ ամեն օր տաս հազար քարի՝
Կեանք, լոյս, կերակուր, հայր եւ քաղցրիկ մայր,
Մեծ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ եղբայր.
Իսկ ես ինչ ունիմ, որ ինչ տամ Քեզի.
Առջեսդ կընկնիմ, կենամ աղօթքի.
«Ենորհրդ տուր ինձ, որ ծնողներիս,
Ուսուցիչներիս եւ իմ մեծերիս
Լինիմ սիրելի, իսկ Քեզ հաճելի»:

1. ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ԵՒ ԽԱՂԱԼԻՔ

Դասական առարկաներ՝ գիրք, գրիչ, քանոն, մատիտ, տետրակ, քարետախտակ, քարեգրիչ, թանաքաման, կաւիճ . . .

Խաղալիք՝ գնդակ, տիկին, հոլ, վէզ, չիլիկ, չիլկափայտ, պտուտակ . . .

ԲԵՐԵՆՑԻ ԵՒ ԳՐԵՒՐ

Քարեգրիչը դասական առարկայ է. Գնդակը խաղալիք է. Մատիտը. տետրակը. տիկինը. քանոնը. թանաքամանը. հոլը. չիլիկը. գրչահատը. գրատախտակը. քարետախտակը:

Գիրք՝ մէջը քաղցր միրգ.—Ինչ որ գրուեցաւ գրիչով, չի հանուիլ քահով, բրիչով.—Մատիտը մատիդ, կօշիկը ոտիդ, ճամպայ որ երթաս, միշտ լինին մօտիդ.—Հոլը կ'ուզէ խա-

բազան, որ պտոյտ դայ անխափան:—Վէզի կարմիրն է սիրուն՝ վաստակ է զարկողներուն:—2ուան ցատքիլն օգտակար շարժմունք է մանկանց համար:

Առածներ.—Ով կը կարդայ, նա մարդ աս:—Ով կը խաղայ, նա կը կաղայ:—Ով կ'աշխատի, նա կ'ուտի:

Հանելուկներ:—1. Գլուխս կտրեցին, սրտիկս հանեցին, գինի խմացրին, լեզուս բացուեցաւ, խօսիլ սկսաւ:—2. Քանի որ ծեծը կ'ուտէր, ուրախութեամբ կը պտտէր, երբոր ծեծը վերջացաւ, ընկաւ գետին ու մեռաւ:

Ո Ի Ս Ո Ի Մ Ն Ա Ր Ա Ն

Ո Ր Ղ Ի Ն

Խնդրում եմ, հայրիկ,
Աստ ինձ, քաղցրիկ,
Ինչո՞ւ ամեն օր
Եղբայր Գրիգոր

Չուտ է վեր կենում,
Եւ ուր է գնում.
Ինչո՞ւ մինչև ճաշ
Տուն չէ յետ դառնում.

Հ Ա Յ Ր Ո

Աչքիս լոյս, եղբայրդ
Ամեն առաւօտ
Գպրոց է գնում,
Եւ մինչև ճաշը
Այնտեղ է մնում.
Այնտեղ են գնում

Եւ միւս մանուկներ,
Նորա ընկերներ.
Նորա գնում են,
Որ ուտում առնեն
Եւ յետոյ բարի,
Խելօք մարդ լինեն:

Գ Ս Ս Ա Տ Ո Ւ Ն

Գասատան մէջ նստած են աշակերտները: Աշակերտների առաջ նստած կամ կանգնած է վարժապետը: Վարժապետը սովորեցնում է: Աշակերտները սովորում են: Երբոր վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտները ոտի են կանգնում և աղօթում են. յետոյ նրանք նստում՝ դասով են պարապում: Աշակերտները դասատանը կարգում են, գրում են, հաշուում են թոււերով, երբեմն էլ նկարում են: Աշակերտների դիմացը դրած է մի մեծ գրատախտակ: Գրատախտակի մօտ դրած է կաւիճ և սպունգ: Գրասեղանների վրայ դրած են դասական առարկաներ՝ գիրք, տետրակ, քարետախտակ... Քարետախտակի վրայ գրում են քարեգրչով:

ՋՈԿ-ՋՈԿ ԵՒ ՄԻԱՍԻՆ

Վարդանիկն ու Սաթինիկը իրար հետ խաղում էին: Վարդանիկն իր հոլն էր պտտացնում: Սաթինիկը տիկնով էր խաղում: Վարդանիկը բարկացաւ Սաթինիկի վրայ: «Իմ հոլին մի մօտենար, ինձ հետ խաղ մի անիր», ասաց:—Դու էլ իմ տիկնին մի ձեռք տար, պատասխանեց Սաթինիկը նեղացած:

Մանուկները յօնքերը կախեցին: Նրանք հեռացան իրարից և սկսեցին ջոկ-ջոկ խաղ անել: Բայց մենակ սկսած խաղն էլ երկար չըջաչեց և միք մանուկները շուտով վէր գցեցին իրանց խաղալիքները:

Մանուկները իրանց խաղը ինչի՞ շարունակեցին:

2. ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՔ

Ուտելիք՝ հաց, գաթայ, բաղարջ, արգանակ, սպաս, փլաւ, խորոված, տապակած, մածուն, կարագ, իւղ, սեր, կարկանդակ . . .

Խմելիք՝ ջուր, թէյ, սուրճ, գինի, գարեջուր, կաթ . . .

ԲԵՐԵՆՔԻ ԵՒ ԳՐԻՌՔ

Հացն ուտելիք է: Ջուրը խմելիք է: Գրիշը. գնդակը. գաթան. կաթը. մատիտը. մածունը. սուրճը. սերը. քարեգրիշը. հոլը. գրչահատը. փլաւը. գինին. խորովածը. գարեջուրը. արգանակը. սկաքսիմատը. ստուտակը . . .

Առածներ:—Հացն ուտելով, բանն անելով:—Աղ ու հաց, սիրտը բաց:—Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:—Կուշտը սովածին մանր կը բրդի:—Մի բաժակ ջուր, ով ուզի սուր:

Հանելուկներ:—1. ձերմակ տակաոհիկ, մէջն երկու կերպ ըմպելիք:—Օրան օրան շուռ է գալիս, ոտներ շունի, ման է գալիս, բերան շունի, կուլ է տալիս:

Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ

Դու ինձ աստ, աքաղաղ,
Ոսկէ կատարիդ մատաղ,
Կարմիր միրուքիդ մատաղ,
Ինչի՞ ես շուտ արթնանում,
Բարձր բարձր երգ ասում,
Քաղցր քունս խանգարում:

Հ Ա Յ Ե Ի Զ Ո Ի Ր

I

Մարդուս գլխաւոր ուտելիքը հացն է: Հացը պատրաստում են ալիւրից: Առաջ ալիւրը մաղում են, յետոյ տաք ջրով շաղախում, խմոր են շինում. խմորը շաղախելիս՝ յետը թըթ-խմոր են խառնում: Թըթ-խմորին ասում են խաշ: Հաղախած խմորը լաւ հունցում են և ծածկում: Հունցած խմորը քիչ քիչ քացախում է տաշտի մէջ—գալիս է: Տանտիկինը վերցնում է եկած խմորը, գնդում է և այդ գնդերից հաց է թխում թոնդրի կամ հնոցի մէջ. Հնոցին փուռն են ասում:

II

Ջուրը մարդիկ չեն պատրաստում: Նա այնքան հարկա-
ւոր է, որ Աստուած ինքը առատութեամբ բաշխում է հա-
րուստին էլ, աղքատին էլ: Մարդիկ խմելու ջուրը վեր են առ-
նում աղբիւրներից ու գետերից: Ուր որ աղբիւր կամ գետ
չկայ, մարդիկ գետինը խոր քանդում են, ջրհոր են շինում
և այդ ջրհորի ջուրն են խմում: Առանց ջրի մարդս չի կա-
րող ապրիլ. կենդանիներն էլ կը կոտորուին, եթէ ջուր
չը լինի:

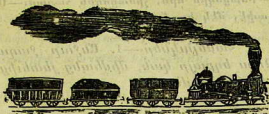
Ա Ղ Օ Թ Ք

Հայր մեր, որ երկնքումն ես, սուրբ լինի Քո անունը.
գայ Քո թագաւորութիւնը. լինի Քո կամքը երկրի վրայ,
ինչպէս երկնքումն է. մեր ամենօրեայ հացը այսօր էլ տուր
մեզ. ներիր մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ներում
ենք մեր պարտապաններինը մեզ փորձանքի մի տանիր, այլ
ազատիր մեզ չարից, որովհետև Քոնն է թագաւորութիւնը,
գորութիւնը. և փառքը այժմ և յաւիտեան:

ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ՎԱՐՈՒՆԳԸ

Գիւղացին գնաց պարտէզ՝ վարունգ գողանալու: Սողա-
լով մօտեցաւ մարգերին և մտածում էր. «Այժմ կըքաղեմ մի
տոպրակ վարունգ և կը տանեմ, կը ծախեմ. այն փողերով մի
հաւ կառնեմ: Հաւը ձու կ'ածէ, թուխս կը նստի, ձագեր կը
հանէ: Ձագերը կը մեծացնեմ, կը ծախեմ և մի խոզ կ'առ-
նեմ: Խոզը տարէնը երկու երեք անգամ կը ծնի, կը բազմա-
նայ. Խոզի ձագերը կը ծախեմ և մի մատակ ձի կ'առնեմ:
Ձին բուռակ կը բերէ: Քուռակը կը մեծացնեմ, լաւ գնով

կը ծախեմ, մի տուն կառնեմ և առջևը պարտէզ կը շինեմ.
վարունգ կը ցանեմ և պահապաններ կը կարգեմ, որ գող չը
մտնէ և վարունգներն չ'գողանայ: Ես էլ ծածուկ կը գամ և
կը կանչեմ. «է՛յ պահապաններ, այգիս լաւ պահպանեցէք»: Գիւղացի՛ն մուսցամամբ այնպէս գոռաց, որ պարտիզպանները
արթնացան, վրայ թափուեցան և լաւ ծեծեցին նրան:

3. ԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԱԻԵՐ, ԿԱՌՔԵՐ

Շինուած իւրններ՝ եկեղեցի, ուսումնարան,
տուն, պալատ, խրճիթ, գոմ, ախոռ, կալ,
մարագ, ջրաղաց . . .

Նաւեր՝ մակոյկ, նաւակ, շոգենաւ, առա-
գաստանաւ . . .

Կառքեր՝ սայլ, սայլակ, սահնակ, կառք,
շոգեկառք, հանրակառք:

Տունը շինութիւն է. Մակոյիը նա է. Տետրակը դասական առարկայ է. Փլաւը. սահնակը. գրչահատը. եկեղեցին. շոգենաւը. ամբարը. թէյը. խորովածը. առագաստանաւը. գոմը. ջրաղացը. սայլը. գրատախտակը. հանրակառքը. քարետախտակը. սլաշատը, սուրճը. խրճիթը...

Առածները.— Մինչև սայլը շուռ չի անցնիլ, ճանպէն չի դրստուիլ:— Իմացողին մին, չիմացողին հագար:— Մէկ ասան, հինգ լսէ, հինգ չափէ, մէկ կտրէ:

Հանելուկները.— 1. Անջուր ջաղաց, անկրակ քաղարջի— 2որս եղբայր կան, միմեանց յետեւից վազում են, քայց իրար չեն հասնում:

ՆԸՊԸՄՏԸԿ

Մի վազիր այդչափ արագ,
Իմ սիրունիկ նապաստակ.

Չատ սլտիկ ես տակաւին,

Թաթիկներդ կը յոգնին:

Քեզ կը բերեմ կաթն ու հաց,

Չաքրեցրով համեմած,

Ուտես, խրմես, զօրանաս,

Քանից կարօտ չը մընաս:

Ծանր-ծանր կը քայլես,

Սիրտս վեր վեր կը հանես,

Կարձակեմ քեզ, երբ ուզես,

Կերթաս, ազատ կ'արածես:

Տ Ո Ւ Ն

Մեր տունը մեծ չէ. նա երեք սենեակ ունի և մի խոհանոց, Սենեակներից մէկում ես ու եղբայրս սովորում ենք մեր դասերը: Երկրորդ սենեակում մենք ճաշում ենք. նրա մէջ դարսած են շատ աթոռներ, մի մեծ սեղան և մի պահարան: Ամենից մեծ սենեակում մենք քնում ենք. դա կոչւում է ննջարան:

Մեր տան բակը շատ մեծ է: Բակի աջ կողմը մի փոքրիկ պարտէզ կայ, իոկ ձախ կողմը շինած է գոմը: Բագումն է լինում մեր տան հաւատարիմ պահապանը—շունը:

ԽՆԴԻՐ ԱՌԱՎԱՉԵՒ

Գիւղացին սայլով խոտ էր տանում. սայլի մէջ կային նաև մի գայլ և մի դառը. նա հասաւ գետի եզերքը և երբ ուզում էր կամրջից անց կենալ, պահապանն առաջն եկաւ և ասաց. «Եթէ ուզում ես, որ թող տամ առանց վարձի կամրջից անց կենաս, մի պայման կայ, որ պէտք է կատարես. պէտք է ապրանքդ ջոկ ջոկ անցկացնես՝ գայլը, գառը և խոտը, բայց այնպէս, սր իրարու վնաս չ'հասցնեն»:

Ի՞նչ անէր գիւղացին. եթէ առաջ գայլը տանէր, գառը կ'ուտէր խոտը,—եթէ խոտը տանէր, գայլը կը պատառոտէր գառնուկը: Մտածեց, մտածեց մեր գիւղացին և իւր ապրանքն այնպիսի հնարքով անցկացրեց, որ մէկը միւսին ամենին վնաս չտուեց:

Հիմա իմացեք, թէ գիւղացին իւր ապրանքն ինչպէս անցկացրեց.

4. ԳՈՐԾԻՔ ԵՒ ՍԱՐՔ

Գ ո Ր Ծ Ի Ք՝ դանակ, գդալ, պատառաքաղ,
ասեղ, քորոց, մկրատ, կացին, մուրճ, սղոց,
արօր, գուլթան, ցաքան, գերանդի, մանգաղ,
թի, բահ, թուր, դուր, ուրագ . . .

Ս ա Ր Ք՝ սանձ, թամբ, փորքաշ, ասպանդակ,
կապ*, կրծկալ**, թիկնափոկ:

Դանակը գործիք է. Սանձը սարք է. Սայլը կառք է.
Արօրը. կաթը. թամբը. մանգաղը. սպասը. փորքաշը.
բահը. ուրագը. կրծկալը. մկրատը. եկեղեցին. պատա-
ռաքաղը. գեղքը. սղոցը. հողը

Առածներ.—Բգի գլխին բռունցքով տալ չի վնիլ.—Ուրագն իր
կոթը չի տալիլ:

Հանելուկներ.—1. Տապանը փայտ է, մեռելն երկաթ է,
երբոր ձայն կրտայ, աշխարհ կըթնդայ.—Փտած փայտը
փորեցին, առիւծը մէջը թաղեցին:

*) Նոխտայ. **) Զիւռ լուծը, վզնոցը:

ԱՌՄԻՕՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

«Փանք ստեղծողիս, որ քուն անուշիկ
Տուաւ իմ աչքիս, արթնացրեց հիմիկ.

Ծագեց իմ վերայ սիրունիկ արև.

Մայրիկս տուաւ ինձ քաղցրիկ բարև.

Հայրս համբուրեց, առաւ ինձ գիրկը,

Ինչպէս հովիւը—փոքրիկ գառնուկը»:

«Աստուած իմ և տէր, մինչև այս կէտիս

Դու ես պատրաստել իմ ամեն բարիս.

Տնւր որ անմեղիկ մնամ մըշտական,

Հատին սիրելի, քեզ հաճոյական»:

ՄԵՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Ես մի փոքրիկ երեխայ եմ: Ես ունիմ հայր ու մայր: Հայրս ու մայրս ինձ շատ են սիրում: Ես երկու քոյր և մի եղբայր էլ ունիմ: Ծնողքս նրանց էլ են շատ սիրում: Հայրս ու մայրս մեզ կերակրում են. նրանք մեզ ուտելիք ու հագնելիք են տալիս. նրանք մեզ պահում, պահպանում են: Մենք շատ ենք սիրում մեր ծնողներին և նրանց համար ազօթք ենք անում:

ՎԱՆԿՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԸ

Յովհաննէսի մայրը տաշտի մէջ խաշ հունցեց և դրեց վառարանի մօտ, որ քացախի, իսկ ինքը դրացու տունը գնաց:

Յովհաննէսը մթնով տուն վերադարձաւ, կանչեց, ձայն տուաւ,—մարդ չ'կար: Յետոյ նա ուղեց կրակ վառել, բայց երբ վառարանին մօտեցաւ, պճպճալու ձայն լսեց. «Երևի թէ քաջք է», մտածեց Յովհաննէսը և վախից սկսեց փախչիլ:

Դիպուածով կրակախառնին ոտովն ընկաւ և նրա ծայրը ճակատին դիպաւ: «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնութեան հասէք», գոռաց Յովհաննէսը և ուզում էր տանից դուրս փախչիլ: Բայց դուրս վազելու ժամանակ տրեխի ծուպը դրան տակը մնաց և Յովհաննէսը փուռեցաւ շէմքի վրայ ու ողբալի ձայնով գոռում էր. «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնեցէք, ազատեցէք, քաջքերը բռնել են ինձ»:

Այս գոռում-գոչումը լսեցին դրացիքը, եկան, վերցրին կիսակենդան Յովհաննէսին, բայց հրը գործի էութիւնն իմացան, սկսեցին նրա վրայ ծիծաղիլ: Յետոյ շատ ժամանակ անցաւ և դեռ ամենքը Յովհաննէսին բարկացնում էին ու ասում, թէ ինչպէս նա չ'ամաչեց և տաշտի խմորից, անկիւնում դրուած կրակախառնիից և իւր տրեխի ծուպից վախեցաւ:

5. ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԱՄԱՆՆԵՐ

Կ արասիք՝ սեղան, աթոռ, բազկաթոռ, գահաւորակ, բազմոց, մահճակալ, օրօրոց, պահարան, գզրոց, նստարան:

Ա մաններ՝ գաւաթ, ափսէ, բաժակ, կուժ, ճեշտաեռ, կաթսայ, շիշ, սրուակ, սնակ . . .

Սեղանը կարասիք է: Գաւաթն աման է: Ափսէն.
ըագկաթոռը. գահատրակը. սրուակը. քաժակը. արօրը.
կաթսան. տունը. սայլը. օրօրոցը. շիշը. գզրոցը. արգա-
նակը. զնդակը. թաւան. նստարանը. գինին. տետրակը.
գրչահատը. դանակը. շոգնաւը. շոգեկառքը. հեշտանոը.
թէյը. գաթան. սլանիքը. ըագմիցը . . .

Առաժներ.—Այ կուժ, քեզ ասեմ, այ կուլայ, դու իմացիր:—
Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր:—Կուժը ջրի ճանապարհին կըկոտ-
րի:—Աւելորդ կահ կարասի՝ պատճառ է շատ վնասի:

Հանելուկներ:—1. Չորս եղբայր մէկ գտակի տակ, կար-
ծում եմ որ չգտաք:—2. Վերելից երդիկ, ներքելից դռնակ,
մէջտեղումը ջուր ու կրակ:

ԱԹՈՒ ԵՒ ԳԱՒԱԹ

Աթոռը շինում են փայտից: Աթոռն ունի չորս ոտը,
նստելատեղ և մի թիկունք: Նստելատեղը հիւսած է ծղօտից.
նա տախտակից կամ փափուկ կտորից էլ է լինում: Աթոռ
շինողին ատաղձագործ են ասում:

Գաւաթը շինում են կաւից: Կաւը բարակ մաղում են,
չաղախում, հունցում և ուզած ձևը տալիս: Ըաղախը ցամաքում
է արևի տակ: Ցամաքած գաւաթները դնում են հնոցի մէջ և
սաստիկ կրակ են վառում տակը: Ցարութիւնից կաւը կարծրա-
նում է: Գաւաթ շինողին բրուտ են ասում:

Ա Ր Ե Ւ

«Արև-արև, դուրս արի,
Քեզ բերել ենք աչքալոյս.
Քո քուրիկը՝ լուսինկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման.»

Ամպը եկաւ—մուժ արաւ,
Չամիչն աչքերէս կորաւ:
Բաց երեսըդ, անբզակ,
Մէկ բուռ չամիչ քեզ կրտանը»:
—Օ՛խ, արեին խարեցինը,
Ամպի տակից հանեցինը:

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՃԱՆՃ

Ճանճերը գոհ չէին իրանց կացած տեղից. նրանք խորհուրդ արին, որ ուրիշ երկիր գնան: Բայց մենակ չէին ուզում գնալ. իրանցից մէկին ուղարկեցին մեղուի մօտ, որ նա էլ գայ:

«Մեղու եղբայր, ասաց ճանճը, չար մարդիկ դադար չեն տալիս մեզ այստեղ. հերիք չէ, որ ամեն բան ծածկում են մեզանից, լուսամուտներումն էլ թոյն են դնում, որ ուտենք ու մեռնենք: Խրճիթներում մեզ չեն նեղացնում մարդիկ, բայց այնտեղ էլ ուրիշ թշնամի ունինք՝ սարդերը ձգում են իրանց ոստայնները, մեր ոտները մճըճում են, մեզ խեղդում, մեր արևները ծծում: Արի, մեղու եղբայր, գնանք, հեռանանք այստեղից»:

Մեղուն լսեց և պատասխանեց. «Դուք գնացէք, ուր որ կամենում էք, ես ձեր ընկերը չեմ. ինձ համար այստեղ էլ շատ լաւ է. ամենքը պատուում են ինձ ու սիրում. ես էլ ամենքին օգուտ եմ տալիս. իմ մեղրը թէ չար և թէ բարի մարդի, թէ հարուստի և թէ աղքատի ճաշակը քաղցրացնում է. իմ տուած մոմը Աստուծու տաճարն է լուսաւորում: Դուք գնացէք, ուր որ կամենում էք. միայն զիտենաք, որ ամեն տեղ էլ ձեզ կը հալածեն, որովհետև ոչ ոքի օգուտ չէք տալիս. բացի օգուտ չտալը, ձանձրացնում էլ էք»:

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՃԱՆՃ

Մ Ե Ղ Ո Ւ

Գարուն, ամառ, ամեն օր
Ես գնում եմ դաշտ ու ձոր,
Աշխատում եմ ես անվերջ.
Մեղր պտրում ծաղկանց մէջ,
Եւ գտածըս ես շիտակ
Իսկոյն տանում եմ փեթակ,
Որ երբ փչէ ցուրտ քամին,
Ծաղիկները թառամին,
Ես ձմեռը պաշարով
Լինիմ իսպառ ապահով:

Ճ Ա Ն Ճ

Փոքրիկ ճանճ եմ զուարճասէր,
Միշտ թռչում եմ վայր ու վեր,
Մի հով տան մէջ, մի բակում,
Սաստիկ արևի տարում,

Գերուխումից, խաղից ջոկ
Իսկի շունիմ ուրիշ հող,
Եւ ներկայով բաւական,
Միտք չեմ բերում ապագան:

6. ԿՆՆԴԱՆԻՆԵՐ

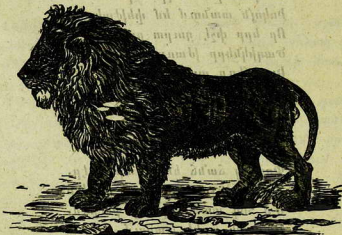
Չորքոտանի կենդանիներ՝ ձի, կով,
ոչխար, գայլ, արջ, կատու, շուն, փիղ, առիւծ...

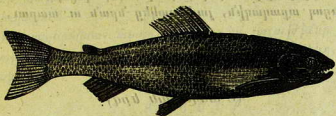
Թռչուններ՝ ծիծեռնակ, սոխակ, հաւ,
բադ, սագ, հնդուհաւ, արծիւ, ցին, բու . . .

Չկներ՝ կարմրախայտ, իշխան, կողակ, գե-
ղարքունի, տառեխ, օրագուլ, կապուտ . . .

Սողուններ՝ օձ, մողէս, գորտ, կրիայ . . .

Միջատներ՝ մեղու, ճանձ, մոծակ, մըր-
ջին, մորեխ, բզէզ, կարիճ, թիթեռ . . .

Չին ընտանի կենդանի է, իսկ օձը: Մողեսը սողուն է, իսկ մեղրն. Նապաստակը. ծնծղոկը. մորեխը. ոգնին. գեղարքունին. կոկը. էջը. թիթեռնիկը. օրագուլը. արտոտը. մրջյունը. կրիան. ի՜նչ ըան են գրատախտակը եւ գրասեղանը. հոլը եւ սուրճը. պանիրը եւ մահճակալը:

Առածներ:—Շան հետ ընկերացիր, փայտը ձեռքիցդ մի գցիր:—Գայլի անունն է կոտրած, աղուէսն աշխարհ քանդեց:—Աղուէսի դունչը խաղողին չըհասաւ, ասեց՝ խակ է:

Հանելուկներ:—1. Քարը քարի վրայ՝ քար չէ, արածում է, տաւար չէ, ծու է ածում, հաւ չէ:—2. Մէկ շէնք ունիմ՝ քարծր ու շարժուն, ներքեւն ունի չորս հատ հաստ սիւն, մի դուռ փոքրիկ նեղ գալարուն, վրան շքեղ մի վերնատուն:

ԵՐԳՈՒ ԱՔԱՂԱՂ

Երկու արաղալ կռուեցին և մինը յաղթեց միւսին. նա՛ որ յաղթուեցաւ, փախաւ, սրահի տակը մտաւ. իսկ նա՛ որ յաղթեց, բարձրացաւ կտուրը և հպարտ-հպարտ «ծուղրուղու» կանչեց: Այդ բոպէին արծիւը թռչում էր վերևից. նա տեսաւ հպարտացող արաղաղին, յափշտակեց նրան ու տարաւ, անուշ արաւ:

Պ Ա Ռ Ա Ի Ն Ո Ի Ա Յ Ծ Ը

(Մանկական երգ).

Պար-չըկար երբեմն
Աղքատ մի պառիկ.
Ունէր մեր պառաւը
Պաթնատու այծիկ,
 2ալիկ-մալիկ
 Պաթնատու այծիկ.
Պառաւը ձմեռը
Այծիկը պահեց,
Իր բերնի պատառը
Նրբա հետ կիսեց,
 Միրով—յօժար
 Նրբա հետ կիսեց.

Երբ ձիւնը հալուեցաւ,
Բքսաւ կանաչ խոտ,
Պառաւը այծիկը
Դուրս տարաւ արօտ,
 Ուրախ գուարթ
 Դուրս տարաւ արօտ:
Յանկարծ փըչեց քամին,
Մըթնեց երկինքը,
Թանձր մառախուղը
Պատեց գետինքը,
 Վայ-վայ, վնւ-վնւ,
 Պատեց գետինքը:

Պառաւր խիստ տխրեց.
Գոյլն ուրախացաւ,
Այծի անուշ մտով
Փորին դեղ արաւ,
Կերաւ-լափեց,
Փորին դեղ արաւ:

Պառաւր կանգնած էր
Փունջ խոտը ձեռին,
Անմխիթար ձայնով
Կանչում էր այծին՝
«Ե՛կ—եկ, եկ—եկ»,
Կանչում էր այծին:

Օ 2 Ը

Զմեռն էր. Գիւղացին անտառ գնաց փայտ կտրելու.
Փայտ կտրելիս՝ նա տեսաւ մի օձ, որ ցրտից սառել, փետա-
ցել էր. Բարի գիւղացին խղճաց օձին, վերցրեց, դրեց կրակի
մօտ, որ տաքանայ. Օձը տաքացաւ թէ չէ՝ վրայ վազեց, որ
կծէ գիւղացուն:

«Ո՛վ ապերախտ, ասաց մարդը, իմ լաւութիւնը դրանով
ես վճարում»: Այս ասաց ու կացնի քիւփով խփեց, գլուխը
ջախջախեց:

7. Բ Ո Յ Մ Ե Ր

Մ ա ու ե Ր՝ հացի, կաղնի, լորենի, խնձորի-
խնձորենի, տանձի-տաճենի, ընկուղենի, թզե-
նի, թթենի . . .

Թ փ ե Ր՝ մորենի, վարդենի, մոշի, մասրի . . .

Բ անջարեղէն՝ սիսեռ, լոբի, սոխ, բողկ . . .

Հ ա ց ա բ ո յ ս ե Ր՝ ցորեն, գարի, վարսակ,
կորեկ, հաճար, բրինձ . . .

Խ ո տ ե Ր՝ անանուխ, ուեհան, եղինջ, թըր-
թընջուկ, աւելուկ . . .

Ծ ա ղ ի կ ն ե թ՝ մանուշակ, շուշան, յաամիկ,
նարգէս, շահոքրամ, քրքում . . .

Ս ու ն կ ե թ՝ կարմրաստիկոն, ոչխարաստիկոն,
գայլաստիկոն, անտառաստիկոն . . .

Խոնձորենին ծառ է, իսկ վարդենին թուփ է: Անանուխը խոտ է, իսկ սիսեռը. ցորենը. կարտոփիլը. կաղնին. մորենին. լոբին. գարին. ընկուզենին. ծակնդեղը. սամիթը. բրինձը. կաղամբը. կեռասը. կորեկը. վարունգը. կարմրասոկոնը. սիսեռը. մանուշակը. մասրին. շահոքրամը. ուհանը. վարսակը. թրթընջուկը. քրքումը. հաճարը. բողկը. աւելուկը. շուշանը . . .

Առածներ:—Մառն արմատից կըչորանայ:—Պողատու ծառը գլուխը կախ կըպահի:—Մի ծաղկով գարունք չի լինիլ:—Բարի ծառը բարի պտուղ կը բերի, չար ծառը չար պտուղ կըտայ:—Ամեն ծառիւր պտղից կըճանաչուի:

Հանելուկներ:—1. Է նա կանաչ կոճակ կոլոր, մաքուր հիւթով լցուած տկճոր, կարմիր մեղուք ներսը բոլոր, նիղբայր, դու կեր իբր մեղրի ծոր:—2. Բռնեմ ափովս, շաղ տամ թաթովս, մեռնի տարով, ապրի բարով:—3. Ոսկէ կճուճիկ, միջուկն անուշիկ:

ՄԱՆՈՒՉԱԿ

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով
Ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով,
Թէև տունկս փոքրիկ է՝ ցած,
Արօտներում միշտ թագկացած,
Բայց իմ փունջըս ամենի տան՝
Թէ աղքատի, թէ մեծատան,
Իբրև գարնան առաջին զարդ,
Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ:
Ես եմ սիրուն դարնան գուշակ,
Իմ անունս է մանուշակ:

ԱՂՈՒԷՍՆ ՈՒ ՃԱԳԱՐԸ

Աղուէսը վայրենի կենդանի է. նա միս է ուտում: Ճագարն էլ վայրենի կենդանի է, բայց խոտ է ուտում: Ճագարը գետնի տակը խոր ծակում է, իրան համար որջ է շինում. բայց որջը փոքր է լինում ու նեղ, որովհետև ինքն էլ փոքր է:

Աղուէսը ճագարին թշնամի է:

Մի անգամ աղուէսը մօտենում է ճագարի որջին և ասում է. «Ճագար, ինչի ես խոր փոսի մէջ մտել. դուրս արի այդ մութը ծակից, արածիր պայծառ արևի տակ»:

— Շնորհակալ եմ, պատասխանում է ճագարը. երբոր այդտեղից կը հեռանաս, խրատդ կըլսեմ ու դուրս կը գամ: Բայց քանի որ այդտեղ ես, հանգիստ կը նստեմ քնիս մէջ. քեզ պէսների բարեկամութիւնից ես միշտ փախչում եմ:

Ա Ն Ձ Ր Ե Ի

Անձրև-անձրև, ցած արի,
Բըսցուր ցորեն ու գարի,
Բըսցուր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Ալէ փոշի, մաքրէ օդ:
Անձրև, անձրև, ցած արի,
Գալդ ամենու բարի:

Յ Ո Ր Ե Ն Ե Ի Գ Ա Ր Ի

Գիւղացին՝ երկու օրավար հող ունէր: Մի օրավարում նա ցորեն ցանեց, միւսում գարի: Արտերն աճեցին, բարձրացան, հասկեր գցեցին: Մի օր գարին սկսեց խօսել. «Ցորեն եղբայր, ասաց նա, վատ տեղ է ցանել մեզ մեր տէրը. այս գիւղը շատ աղքատիկ է՝ ոչ ոսկի ունի, ոչ արծաթ. ու

պէտք է մեր յարգը ճանաչէ, մեզ գին տայ։ Արի, ցորենն եղբայր, թողենք ու հեռանանք այս գիւղից. արի գնանք այնտեղ, ուր ոսկի շատ կայ»։

Ցորենը լսեց դրացու խօսքերը և ասաց. «Ջատ ավստսում եմ, գարի եղբայր, որ միայն քիստըդ ես երկարացրել, իսկ խելքդ կարճ է մնացել. ինչի մենք ման գանք ոսկու յետևից. մեր արժէքն այնքան մեծ է, որ ոսկին ինքն իրան մեր դուռը կըղայ»։

8. Հ Ա Ն Ք Ե Ր

Թ ա ն կ ա գ ի ն մ ե տ ա լ ն ե Ր՝ ո ս կ ի, ա լ ա տ ի ն, արծաթ։

Հ ա ս ար ա կ մ ե տ ա լ ն ե Ր՝ երկաթ, պղինձ, արճիճ, կլեկ . . .

Թ ա ն կ ա գ ի ն ք ա Ր Ե Ր՝ անդամանդ, զրմբուխտ, յակինթ . . .

Հ ա ս ար ա կ ք ա Ր Ե Ր՝ աղաքար, որձաքար, չէչաքար, աւազաքար, կայծաքար, կրաքար . . .

Հ ո Ղ Ե Ր՝ սևահող, աւազահող, կաւ, կիր . . .

Ի նչ է անում վարժապետը. աշակերտը. քահանան. հողագործը. վաճառականը. հովիւը. որսորդը. ծկնորսը. քարտանջը. կօշկակարը. ծիւն. կոճը. մեղրն. շինը.

Ի նչ քան է ոսկին. երկաթը. որձաքարը. անդամանդը. կանը. ալլատինը. արճիճը. զմրոխտը. չէչաքարը. կլորը. արծաթը. պղինձը. գաջը . . .

Առածներ.—Ապրիլ կայ՝ երկաթ է, ապրիլ կայ՝ արծաթ է—
Ոսկին փոքր է, բայց գինը մեծ է:

Հանելուկներ.—1. Երկու եղբայր խիստ որոնուած, երկուսն էլ մէկ մօրից ծնուած, մեծի փոքր է պատիւն ու գին, փոքրը յարգի եւ թանկագին:—2. Կլորակ, դեղին, աշխարհի սիրելին:

Ո Ս Կ Ի Ն Ե Ի Ե Ր Կ Ա Թ Ը

Ոսկին և երկաթը վիճում էին միմեանց հետ:

«Ես ամենից լաւ մետալն եմ, ասում էր ոսկին. ամենը գոյում են ինձ, պատիւ են տալիս, ամենքը սիրում են ինձ. մարդկանց համար ես փող էլ եմ, զարդարանք էլ. ինձանից ինչ ասես շինում են՝ սիրուն շղթաներ, թանկագին մանեակներ, մատանիք, քորոցներ . . . Էհ, էլ ինչ երկարացնեմ, առանց ինձ մարդու կեանքը կեանք չէ, այլ տաջանք է. Եթէ ես ուզենամ, ամբողջ աշխարհը մենակ կըզնեմ»:

Երկաթն ասաց. «Չատ ես պարծենում, ոսկի աղայ, և իրաւունք էլ ունիս. մարդիկ քեզ շատ են երես տալիս: Բայց մենակ դու չես աշխարհի տէրը. երբ մարդս ուզում է ասլահով ապրել, նրան երկաթ է հարկաւոր. տուն շինելու համար ոսկէ կացնով չեն կտրում փայտը. հաց ունենալու համար ոսկէ արօրով չեն վարում հողը. գազաններից պաշտպանուելու համար ոսկէ հրացան չեն բանեցնում. Եթէ դու, աղայ ջան, կարող ես աշխարհ գնել, ես էլ, լաւ պիտեմաս, կարող եմ բոլորը ձեռքիցդ խլել»:

ԳՆՈՆ ՈՒ ՄԱՅՐԸ

—Ի՞նչ ես լալիս, գանձուկս:
«Խիստ ծեծ կերայ, մայրիկս»:
—Քեզ ո՞վ ծեծեց, արևիկ:
«Մէկ շար պառաւ, իմ մայրիկ»:
—Ի՞նչի՞ ծեծեց քեզ, գանձիկ:
Ծառի տակն էի, մայրիկ»:
—Ի՞նչնով ծեծեց, նազանի:
«Հաստ ճիպոտով, իմ նանի»:
—Ո՞րտեղիդ զարկեց, անուշիկ:
«Ոտիկներիս քնքուշիկ»:
—Ի՞նչպէս լացիր, անմեղիկ:
«Մէ, մէ, մէ, մէ, իմ մայրիկ»:

9. Մ Ա Ր Դ Ը

Մ արմնի անդամները՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ձեռներ, ոտներ:

Գլխի մասերը՝ գագաթ, ծոծրակ, քունք, ճակատ, դէմք:

Դէմքի մասերը՝ յօնքեր, աչքեր, քիթ, թշեր, բերան, կզակ:

Գլուխը մարմնի մասն է. դէմքը. աչքը. ծոծրակը. բերանը. գագաթը. ձեռները. կզակը. ոտները. ճակատը. յօնքերը. քունքը. թշերը. պարանոցը. քիթը. աչքերը:

Առածներ:—Աստուած ձեռք է տուել՝ բան չինելու համար:— Հացն ուտելով, բանն անելով:—Բանի անունը տալիս՝ գլխի ցաւը բռնում է:—Մոյլ մարդու ձեռները միշտ փլաւ են ուտում:—Մի ձեռք ծափ չի տալ:—Մարմնու ճրագն աչքն է:

Հանելուկներ:—1. Մէկը կանգնած խօսում է, երկուսն
ազանջ են դնում, իսկ երկուսը նայում են:—2. Երկու սենեակ
մի սինամի:

Ձ ու տ ա ս ե լ ու կ: Փոկակապ Յակոբ ապէր, թէ կարաս
մի փոկ կապես, ես քեզ կասեմ՝ շնորհրդ շատ, փոկակապ
Յակոբ ապէր:

ԵՐԵՎՈՅԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

Տէր Աստուած իմ, Տէր բարերար,
Գու պահպանէ ինձ այս գիշեր,
Տուր հօրս և մօրս կեանք երկար,
Հանգստութիւն ու լաւ օրեր:
Քո սուրբ հրեշտակըդ մեր մօտից
Չըհեռանայ ամենեին,
Այլ պահէ միշտ փորձանքներից,
Արթնացրնէ զուարթագին:

ՈՋՆԻՆ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Սոված գայլը մի օր թափառում էր դաշտումը և ուտե-
լու բան էր որոնում. Քանի օր էր՝ նա ոչինչ չէր կերել.
Խեղճի փորը վեց-վեց էր անում. Այդ միջոցին նա տեսաւ մի
փոքրիկ կենդանի, որ կամաց կամաց առաջ էր գալիս: Սա
փշոտ ողնին էր: Գայլը մօտեցաւ նրան, Ողնին ոտնուձեռը
հաւաքեց, կծկուեցաւ, փշերը ցից արեց: Գայլը դժուարի բըռ-
նուեցաւ. նա մտածեց խորամանկութեամբ բանը գլուխ բե-
րել. «Միրուն ողնի, ասաց նա, այդ ի՞նչ սիրունիկ ոտիկներ,
ի՞նչ նագանի դունչ ունիս. ափսոս միայն, որ զգեստդ

փշոտ է. ինչ կըլինի, ընկերիկ, քնքուշ փորդ դոնէ շծածկես
այդ անպիտան փշերով»:

Ոգնին քթի ծայրը դուրս հանեց և ասաց. «Հանգիստ
թող ինձ, դայլ, գովասանքիդ կարօտ չեմ. Շնորհակալ եմ
Աստուծուց, որ մարմինս ծածկել է փշերով. եթէ այս փշերը
չլինէին, դու ուրիշ լեզուով կըխօսէիր հետս»:

10. **ՁԵՌՆԵՐԻ, ՈՏՆԵՐԻ ԵՒ ԲՆԻ ՄԱՍԵՐԸ**

**Ձեռների մասերը՝ դաստակ, արմունկ,
ուս:**

**Ոտների մասերը՝ ազդր, սրունք, գար-
շապար:**

**Բնի մասերը՝ կուրծք, փոր, կողեր, թի-
կունք, մէջք:**

Գիրքը դասական առարկայ է. ջուրը. գնդակը. սե-
ղանը. կացինը. խորովածը. կովը. նապաստակը. կատուն.
թրթռնջուկը. վարդենին. խնձորենին. օձը. գորտը. մի-
ծակը. երկաթը. ծառը. քարը.

Ե Ր Կ Ո Ւ Հ Ո Վ Ի Ի

Պետրոսն ու Կարապետը դաշտից տուն էին գալիս. «Գի-
տես, Պետրոս, ասաց Կարապետը, եթէ քո ոչխարներից մէկն
ինձ տաս, իմ հօտը քոնիցը երեք անգամ շատ կըլինի»:

—Ոչ, պատասխանեց Պետրոսը, աւելի լաւ է՝ դու քո
ոչխարներից մէկն ինձ տուր, այն ժամանակ մենք հաւասար
կունենանք:

ՈՒՆԵՐՆ ՈՒ ԳՍՅԼԸ

Լինում է, չի լինում մի այժ: Այս այժն անտառում իրան համար տուն է շինում և իր գաւաղներին— փոքրիկ ուլերի հետ բնակուում է նրա մէջ: Ամեն առաւօտ մայրը դուրս է գնում արածելու: Գնալուց առաջ նա ասում է իր ձագերին: «Որդիք, դռները փակեցէք, հանդիստ կացէք և եթէ դրսից մարդ գալու լինի, դուռը բաց չանէք»: Ասում է ու գնում: Գաշտումը լաւ արածելուց, կուրծը կաթնով լցնելուց յետոյ, այժը տուն է գալիս: Տան դռները փակ են: Նա պոզերով դուռը ծեծում է ու կանչում:

«Չալիկ-մալիկ ուլիկներ,
Չալ-պըտուրիկ այծիկներ,
Նլէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը բաց են անում դուռը: Մայրը ծիծ է տալիս նրանց և կրկին գնում է արածելու:

Այս ամենը տեսնում ու լսում է գայլը: Նա մտքումը դնում է, որ խաբելով ներս մտնէ ուլերի փարախը, երբ մայրն այնտեղ չըլինի: Մի օր, երբ այժը դուրսն է լինում, գայլը կամաց-կամաց գալիս է, թաթով դռանը խփում է ու կանչում:

«Չալիկ- մալիկ ուլիկներ,
Չալ-պըտուրիկ այծիկներ,
Նլէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը մի լաւ ականջ են դնում: Նրանք հասկանում են, որ դուռը ծեծողն իրանց մայրը չէ և պատասխանում են: «Դու մեր մայրը չես, կորիք, հեռացիր այդտեղից: մեր մայրը բարակ ձայն ունի ու քաղցր է մկկում, դուռն էլ պոզերով է

ծեծում։ Ասում են ու դուռը բաց չեն անում։ Գայլը [Թո-
ղում հեռանում է։ Փոքր ժամանակից յետոյ գալիս է մայրը-
նա գովում է ուլերին, որ դուռը բաց չեն արել։— «Գուք շատ
լաւ էք արել, որդիք, որ դուռը բաց չէք արել, [Թէ չէ՛ նա
ձեզ ամենքիդ էլ կ'ուտէր»։

Ձ Ի Ի Ն

Ձիւն է գալիս փաթիլ-փաթիլ,
Աղբատն ասեց՝ տունս է քաթիլ*)
Պառաւն ասեց՝ մողիս կորաւ,
Գայլն ասեց՝ փորիս դեղ է։

11. ԱՉՔԻ, ԲԵՐԱՆԻ, ԴԱՍՏԱԿԻ ԵՒ ԳԱՐՉԱՊԱՐԻ ՄԱՍԵՐԸ

Ա. չքի մասերը՝ բիբ, ծիածան, սպիտա-
կոց, կոպեր, արտեանունք։

Բ երանի մասերը՝ շրթունք, ծնօտներ,
լընդեր, ատամներ, լեզու, քիմք, կատիկ, կո-
կորդ, շնչափող։

Գ ա ս տ ա կ ի մասերը՝ մատներ, ափ,
մատնարմատներ։

Գ ա ը շ ա պ ա ը ի մասերը՝ պատուանդան,
կրունկ, մատներ, ճիտք։

Աչքը դէմքի մասն է, իսկ բիբը։ Ափը ձեռքի մասն
է, իսկ դէմքը։ Գարշապարը ոտի մասն է, իսկ պա-
տուանդանը։ Դէմքը գլխի մասն է, իսկ գլոխը։ Ծիածանը

*) Բաթիլ է—քանդուած է, կործանուած է։

աշքի մասն է, իսկ աչքը. ատամները. կրոնակը. ոտները.
անոթը. դաստակը. ծնօտները. Մորենին թուփ է, իսկ
կաղնին. Կուժն աման է, իսկ փլանը: Օձը սողուն է, իսկ
մորեխը. ձիւ. վագրը. մածոնը. արծը. ըազկաթողը . . .

Առածներ:—Լեզուդ չուանի դիր:—Լեզուի տակին ոսկոր չը-
կայ, որ սուտ ասելիս ծակի:—Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ
որ չհաւատաց:—Օձի կծածը կըսաղանայ, լեզուի կծածը չի սաղանալ:

Հանելուկներ:—1. Փոքրիկ պատուհան, շեղջով լիքը:—2.
Չորս մայր կային նմանակ, ունէին հինգ-հինգ զաւակ, հինգը
մէկ մօր էին որդիք, հինգը նրանց եղբոր որդիք, տասն էլ
մօրեղբոր որդիք:

ԵՐԿՈՒ ԵՒ ՄԻ

Ականջդ երկու, ունիս մի բերան,

Հասկացիր դու լաւ:

Աշխարհիս վրայ կըլսես շատ բան,

Ու խօսէ սակաւ:

Աչքերդ երկու, ունիս մի բերան,

Հասկացիր դու լաւ:

Աշխարհիս վերայ կըտեսնես շատ բան,

Ու պատմէ սակաւ:

Երկու ձեռք ու մի բերան դու ունիս,

Հասկացիր ինձ լաւ:

Օրն իբուն դու շատ պիտի աշխատիս,

Եւ ուտես սակաւ:

ԾՈՅԼ ԵՒ ՋԱՆԱՍԷՐ

—Այսօր խաղամ, վաղը կը սովորեմ, ասում է ծոյլը:

—Վաղը կը խաղամ, այսօր սովորեմ, ասում է ջանասէրը:

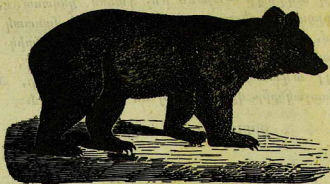
Ծոյլ ազջիկը՝ «Բանն ինչ կ'անեմ, կեղտոտ է, բամբակը կորըզոտ է. մետաքս պիտի, որ մանեմ, մաստակ պիտի, որ ծամեմ, կտերը տիտիկ անեմ, անցնողին մտիկ անեմ, ուտեմ, խմեմ, մթնի՛ քնեմ»:

Ծոյլ տղան՝ «Շորերս հանիր, թեք գցիր, ծածկիր ինձ ու խաշակնքիր վրաս. յետոյ ես ինքս կըքնեմ»:

ՈՐԲԻ ՊԱՀՈՂՆ ԱՄՏՈՒԱԾ Է

Փայլուն արևը արդէն մայր մտաւ,
Լուսինն էլ վաղուց գնաց, թագ կացաւ.
Փոքրիկ աստղերը ամպի տակ մտան,
Եւ ցուրտ ու խաւար գիշեր էր աշնան.
Ամեն մարդ գնաց, իր տունը հասաւ,
Ամեն երեխայ մօր գիրկը մտաւ.
Միայն խեղճ որբը շունի հայր ու մայր,
Չունի բարեկամ, ոչ քոյր, ոչ եղբայր.
Անտէր մնացած, Աստուծոյ կամբքին,
Խեղճը ննջում է փողոցի միջին:

Ա Ր Ջ Ի Թ Ա Թ Ը

Գիւղացիք թակարդ սարքեցին և մի արջ բռնեցին. Արջին սպանելով չ'սպանեցին, միայն կացնով նրա թաթը կտրեցին. Երեք ոտնանի արջն էլ կաղի տալով փախաւ գնաց. Մի խեղճ պառաւ խնդրեց, որ արջի թաթն իրան տան. խուղեց նրա վրայի մազը և կաշին էլ մաշկեց. Պառաւը միսը կրակին դրեց եփելու, ինքն էլ նստեց կաշուի վրայ և սկսեց մանել նրա մազը. Մանեց-մանեց մինչև կէս գիշեր. Գէս գիշերին, մէկ էլ տեսնես, մի ձայն է լսում, մի բան լուսամուտի տակ թըմփ-թըմփացնում, չըխկ-չըխկացնում է:

Պառաւը լուսամուտից դուրս է նայում և ինչ է տեսնում.— Տեսնում է՝ որ թաթը կտրած արջը կաղի տալով մօտենում է խրճթին:

Պառաւի լեղին պատռուեցաւ. նա կենում էր մեն-մենակ գիւղի մի ծայրում: Ինչ անէր, ինչ չ'անէր, արջից ինչպէս ազատուէր: Արջը քիչ էր մնացել, որ ներս մտնէր. նա արդէն տըփաբփում էր, որ դուռը գտնի, կրընկահան անի: Էլ ուրիշ հնար չկար. պառաւը թոնդրի բերանը բաց արեց ու ինքը բարձրացաւ ամբարի գլուխը. Արջը գտաւ դուռը,

կրընկահան արեց, ներս մտաւ խրճիթը և սկսեց մթնումը պտուտ-պտուտ անել. մին էլ ինչ՝—թրը՛մփ—թոնդրի մէջն ընկաւ:

Պառաւը ցած եկաւ ամբարի գլխիցը, ծածկեց թոնդրի բերանը և գնաց, հարևաններին կանչեց: Հարևաններն եկան և արջին սպանեցին:

12. ՀԻՆԳ ԶԳՍՅԱՐԱՆՔ

Աչքով տեսնում ենք առարկան, ականջով լսում ենք նրա ձայնը, քթով նրա հոտն ենք իմանում, լեզուով համը, իսկ մատներով շօշափում ենք և իմանում նրա պնդութիւնը, փափկութիւնը, թանձրութիւնը, նօսրութիւնը, սառնութիւնը, տաքութիւնը, հարթութիւնը, անհարթութիւնը . . .

Տեսողութեան գործարանը աչքն է. լսողութեան գործարանը . . . հոտառութեան գործարանը . . . շօշափողութեան գործարանը . . . ծաշակի գործարանը . . .

Կացնով կտրում են, իսկ սողոցով. Ի՛նչ են անում ասեղով. գրչով արօրով. մանգաղով. սանրով. դանակով. պատառաքաղով. թրով. դրով. մոլորճով. կողպէքով . . .

Հնձում են (ինչո՞վ). քանդում են. քերում են. կտրում են. սողոցում են. գրում են. երկաթը ծեծում են. սրում են. կարում են. ձևում են. փորում են. տողում են . . .

Առածներ:—Ականջն էնդուր չի մեծանում, որ շատ է լսում. —Անհունար մարդու լեզուն երկար կը լինի:—Ուրիշի աչքը քեզ համար լոյս չի տալ:

Հանելուկ: Փետուրով կրցանեն, աչքով կրքաղեն, գրիտով կ'ուտեն, մտքով կը մարսեն:

ԿԱՂՆ ՈՒ ԿՈՅՐԸ

Կաղն ու կոյրը պէտք է անցկենային մի սրընթաց առուակով: Ի՞նչպէս անէին: Կոյրը կաղին շալակեց և երկուսն էլ ապահով անցկացան:

Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Փայլուն ճաճանչով արևելք ծածկուեցաւ.

Գետի մօտ գիւղի կրակը հանգաւ.

Դաշտի ծաղիկները ցօղով ծածկուեցան.

Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան,

Թանձր մէգերը երկրից հեռացան.

Ամեն կենդանիք դաշտը լցուեցան.

Մարդիկ զարթեցան, գործը ձեռք առան.

Արևը ելաւ, աշխարհ բերկրեցաւ:

Ո 2 Խ Ա Ր

I. Գարնան վերջերում հովիւը խուղեց իր ոչխարները: Գեռ ցուրտ էր և խեղճ կենդանիները դողդողում էին:

Աստուած խղճաց ոչխարների վրայ և աշխարհ ուղարկեց արևի տաք ճառագայթներն ու ջերմ քամին: Ոչխարները տաքացան և ուրախ ուրախ վաղեցին դէպի դաշտը. իսկ աշունքադէմ նրանց բուրդը նորից դուրս եկաւ:

II. Մանուկներն ամբողջ ամառ ուրախ գուլարթ խաղում էին: Ձմեռն եկաւ և նրանք չըկարողացան առաջուայ պէս շուտ-շուտ դուրս վազել: Տխուր նստած էին լուսամուտների առաջ և նայում էին դէպի դուրս. դուրսն էլ ձիւնը քուլայքուլայ էր անում: Մայրը վնեց ոչխարի բուրդ, թել մանեց և փափուկ գուլպաներ ու թաթմաններ գործեց իր օրգոց համար. յետոյ նա շալ գործեց և շալից նրանց հասար շորեր

կարեց, Այնուհետև մանուկները տաք հագնուեցան, համար-
ձակ դուրս վազեցին և ուրախ զուարթ սկսեցին ձնագնդի
խաղալ:

12. ՄԱՐԴԻԿ, ԿՆՆԴԱՆԻՆՆԵՐ, ԲՈՅՍԵՐ, ՀԱՆՔԵՐ:

Մարդիկ՝ հայր, մայր, եղբայր, քոյր, հօր-
եղբայր, քեռի, հորաքոյր, մորաքոյր, ծերունի,
պառաւ, մանուկ, տղայ, աղջիկ, կին, վաճառա-
կան, աղքատ . . .

Կենդանիներ՝ գազաններ, թռչուններ,
ձկներ, սողուններ, միջատներ, խեցգետիններ,
սարդեր . . .

Բոյսեր՝ ծառեր, թփեր, հացաքոյսեր,
խոտեր, բանջարեղէններ, սունկեր, մամուռներ:
Հանքեր՝ մետաղներ, քարեր, հողեր, աղեր:

Կաղնին ծառ է, իսկ միրենին թուփ է: Չին չորքուտանի կենդանի է, իսկ ծիծեռնակը: Բահը գործիք է, իսկ քազկաթո՞ռը: Գնդակը խաղալիք է, իսկ փլամը: Բանոնը դասական առարկայ է, իսկ մոլորճը: Բաղը թուշուն է, իսկ Օձը: Կաղամբը քանջարանոցի ըոյս է, իսկ ցորճնը: Ատյտը խոտ է, իսկ սիսեռը: Երկաթը հանք է, իսկ քզէզը: Առիժը վայրենի գազան է, իսկ ուղտը: Տառեխը ձուկն է, իսկ գոճտը: Աղուէսը եւ խոճը. գարին եւ գինին. քաժակը եւ վէզը. սեղանը եւ գեղքը . . .

Աղքատը մարդ է. թո՛սփը. թուշո՛ւնը. զհրքը. սանրը. մանուշակը. երկաթը. եղբայրը. ծանրը. մամո՛ւռը. սո՛ւնկը. գազանը. թուշո՛ւնը. խո՛տը. անրը. հայրը. օրիորդը. մեծանը. մեղուն. հողը . . .

Առածներ:—Ինչ չի ծնում, նա չի մեռնում:—Երկաթը տաք տաք կըծեծեն:—Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է:

Հանելուկ:—Էն ի՞նչն է որ՝ առաւօտեան չորս ոտի վրայ է մանգալիս, ճաշին երկու, իսկ երեկոյեան՝ երեք:

Ջուտասելուկ:—Ծիտը ճմբան ձէրին, ծտի ճուտի ճիտը ծուռ:

Պ Ս Ա Կ Ն Ե Ր

(Պարերգ)

Մէկ սիրտ լինինք և մէկ հոգի,
Միութիւնն է զարդը կեանքի.
Ինչ խաղի մէջ որ գո՛հ լինինք,
Սէր միութեան մենք պէտք ունինք:

Վարդէ պսակ.

Վարդ ծաղկին լինինք նման
Եւ օրինակ հեղութեան.
Թող վարդը հանգստանայ
Մեր մատաղ սրտի վերայ.

Կաղնեայ պսակ.

Կանաչ խոտը դաշտերի
Մեր սրտին է սիրելի.
Թող ճիւղը կաղնի ծառին
Պսակ լինի մեր գլխին.

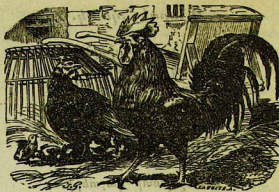
Մանուշակէ պսակ.

Ազնիւ սիրուն մանուշակ,
Համեստութեան օրինակ,
Տուր մեզ ծաղիկ գեղեցիկ,
Քո քնքոյշ հոտ անուշիկ.

Բոլորը միասին

Միրուն կանաչ պսակին
Թող միանանք, բարեկամք,
Եւ յոյսերը անբաժան
Մնան մեզնից յաւիտեան.

ՀԱՄԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՄՆՔ Է

Աքաղաղն ու հաւը եղբայրացան: Աքաղաղը գնաց այգին և խակ պտուղներ էր ուտում: Հաւն էլ ասում էր նրան. «Մի ուտիր, եղբայր, վնաս կըտայ, մի ուտիր»: Աքաղաղն ականջ չըղրեց. նա այնքան կերաւ. որ հազիւ կարողացաւ տուն հասնել:

Երբ տուն հասան, արաղաղն սկսեց դանգատուիլ.

«Վայ, քոյրիկ, փորս ցաւում է», ասում էր նա: Հաւը նրան անանուխի կաթիլներ խմացրեց, մանանեխ շաղախեց՝ փորին դրեց և ցաւն անցկացաւ:

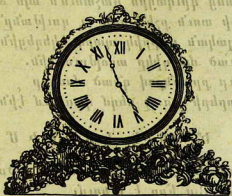
Աքաղաղն առողջացաւ և գնաց դաշտը: Այնտեղ թրուշկոտաց, վազվզեց և բոլորովին քրտնած՝ մօտեցաւ աղբիւրին, որ սառը ջուր խմէ: Հաւը խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, ասում էր, սպասիր, քիչ հանգստացիր, յետոյ կը խմես»: Աքաղաղն ականջ չարեց՝ նրան՝ սառը ջուրը խմեց, մրսեց և սկսեց դողացնել: Մեծ դժուարութեամբ տուն հասցրին նրան: Հաւը վազեց բժիշկ բերելու: Բժիշկն եկաւ և նրա համար դառը դեղ գրեց: Աքաղաղը երկար ժամանակ պառկած էր անկողնում:

Չմեռնադէմ արադադն առողջացաւ և գնաց գետի ավեր խաղալու: Գետը ծածկուած էր բարակ սառուցով: Նա կամեցաւ սղղալ սառուցի վերայ: Հաւն այս անգամ էլ խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, դեռ սառուցը բարակ է, կը կոտրուի և կըխեղդուիս», ասում էր: Բայց արադադը չըլտեց և սկսեց սղղալ, խաղալ: Յանկարծ սառուցը կոտրուեցաւ և մեր անհնազանդ արադադն ընկաւ ջրի մէջն ու խեղդուեցաւ:

14. **ՕՐՈՒԱՅ ՄԱՍԵՐԸ, ՀԱԲԵԹՈՒԱՅ ՕՐԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԳՆԵՐԸ,**

Օրուայ մասերը՝ ցերեկ, գիշեր, առաւօտ, կէս-օր, երեկոյ, կէս-գիշեր:

Շաբաթուայ օրերը՝ կիրակի, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ:

Տարուայ եղանակները՝ գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ:

Գարունը տարուայ եղանակն է. ցերեկը. կիրակին. ամառը. երկուշաբթին. գիշերը. շորեքշաբթին. առաւօտը. երեքշաբթին. աշունը. ուրբաթը: Օրը ժամանակի շափ է. շաբաթը շաբաթուայ վերջին օրն է. ուրբաթը. հինգշաբթին. ծմեռը . . .

Առածներ:—Էսօրուայ բանը էգուց մի գցիր:—Էսօրուայ փուշը, էգուցուայ նուշը:—Վեց օր գործիր, հօթներորդ օրը հանգըստացիր:

Հանելուկ:—Մի մանուկ կար՝ զօրեղ, հրեղէն, խմեց հատորեց ջուրը գետից, բոլոր մարդկանց արաւ նա քէն՝ հնձեց վերջրեց խոտը դաշտից:

ԿԻՐԱԿՆԱՄՈՒՑ

Իրիկնաժամի դանգակը տուին,
Բարեպաշտ մարդկանց ժամ հրաւիրեցին.
Վաղը կիրակի՛ Աստուծոյ օրն է,
Վերջացրէք գործերդ, հանգստեան ժամն է:
Լսեց գիւղացին դաշտումն այս ձայնը,
Դէպի տուն քշեց եզն ու գութանը՝
Գիւղական փոքրիկ պարզ եկեղեցին
Լցուած մարդիկը աղօթում էին.
Դառը քրտընքով գնած մոմերը
Սուրբերի առաջ մեղմ վառւում էին:

ԵՐԲ Է Լ Ի Ն ՈՒ Մ

Ձիւնը հալւում է, խոտը կանաչում, ծառերը ծաղկում, օրը երկարում:—Այս երբ է լինում:

Ամիսներն անցան, օրերը տաքացան, ամպեր բարձրացան, անձրև թափեցին: Արտերն հասել են, հնձող են կանչում:—Այս երբ է լինում:

Մարդիկ դուրս եկան, այգին քաղեցին: Օրը կարճացաւ, հունձը վերջացաւ. բարակ անձրևը բարձրից է թափուում, և մութ գիշերը շորս կողմդ բռնում:—Այս երբ է լինում:

Գաշտ ու ձոր ասն ձիւնով ծածկուեցան. ծառերից սառցէ շիթեր կախուեցան: Մարդիկ ներս մտան իրանց տները, իսկ դազանները—իրանց բները: Գուրսը սաստկութեամբ քամի է փչում և ձիւնի փոշիով աչքերդ լցնում.— Ասացէք, տեսնեմ, այս երբ է լինում:

2 Ի Ի Ն

Երբ որ ձիւն կըգայ, ես կ'ուրախանամ,
Որ դուրս պիտ' ելնեմ, դահուկ պիտ' խաղամ...
Բայց տեղս սրբան աղքատ տղայք կան,
Որ տաք հալուէ կարօտ կըմընան:

2ՈՐՄ ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

1. Չմեռն էր: Գետը ծածկուել էր սառուցով: Գարեգինը իր ընկերների հետ խաղում և սղղում էր հաստ սառուցի վրայ: Բաւական խաղալուց յետոյ՝ նա ուրախ-ուրախ տուն վազեց և ասաց հօրը. «Ա՛խ, հայրիկ, ի՛նչ պատուական եղանակ է ձմեռը, սրբան ուրախութիւններ ենք անում մենք՝ ձնագնդի ենք խաղում, սղղում հնք սառուցի վրայ, սահնակներով զբօսնում ենք . . . Ա՛խ, ինչ կըլինէր, որ միշտ ձմեռ լինէր»: Հայրը հանեց ծոցի տետրակը և ասաց. «Գրիր սրա մէջ քո ցանկութիւնը»: Գարեգինը գրեց:

2. Չմեռն անցկացաւ: Գարունը եկաւ: Բացուեցան ծառերի ծաղիկները, բարձրացան դաշտերի խոտերը. ամենայն տեղ ուտոտում էին հազարաւոր թիթեռներ ու բզէզներ: Գարեգինը դուրս գնաց դաշտը, ծաղիկներ քաղեց, թիթեռ-

նիկներ բռնեց և երբ երեկոյեան տունն եկաւ, ասաց հօրը. «Պէտք է իմանաս, հայրիկ, թէ որքան ուրախացայ ես այսօր. ճշմարիտ, շատ հիանալի եղանակ է գարունը և, եթէ ինձ մնար, ես կըրցանկանայի, որ միշտ գարուն լինէր»: Հայրը հանեց տետրակը և առաջարկեց Գարեգինին, որ իւր ցանկութիւնը գրէ: Գարեգինը գրեց:

3. Ամառնացաւ. Գաշտերի խոտը հասել էր և հնձող էր կանչում: Գարեգինն ու հայրը գնացին խոտ հնձելու: Քանի որ հայրը վէր էր տալիս անուշահոտ խոտը, Գարեգինն իրան զուարճութիւններն էր կատարում՝ ձուկն էր բռնում գետից, հատապտուղներ էր հաւաքում, հոտաւէտ խոտերի վրայ գլորում էր: Երեկոյեան, տունն յետ դառնալիս, նա ասաւ հօրը. «Ահա այսօր ես անշափ ուրախացայ: Երանի՛ր թէ ամառը վերջ չունենար»: Գարեգնի այս ցանկութիւնն էլ գրուեցաւ տետրակի մէջ:

4. Վերջապէս եկաւ և աշունը: Այգիներում լաւ-լաւ սըտուղները հասել էին՝ խնձորը, տանձը, սալորը, սերկևիլը, խաղողը . . . Մարդիկ դուրս էին եկել այգեկութի: Գարեգինն էլ իր ծնողների հետ գնաց այգի և քաղն սկսեցին: Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էր վազվզում նա մէկ ծառի տակից դէպի միւսը, ծիծաղում, երգում, խաղում և պտուղները բերանը գցելով՝ անուշ անում: Վերջը նա վազեց հօր մօտ և, նրա պարանոցով փաթաթուելով, ասաց. «Հայրիկ, աշունը տարուայ ամենալաւ եղանակն է»: Այն ժամանակ հայրը հանեց փոքրիկ տետրակը և ցոյց տուեց, որ նա գարնան, ձմեռուան և ամառուան համար էլ միևնոյն բանն է է ասել:

Պատմեցէ՛ք ձեր բառերով այս պատմութիւնը. ասացէ՛ք թէ քանի գլխաւոր կտորների կարող էք բաժանել սրան եւ ի՞նչ է ասուած իւրաքանչիւր կտորում:

15. Ա Մ Ի Ս Ն Ե Ր

Ա մ ի ս ն ե Ր՝ յունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր:

Ձ մ ե Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ դեկտեմբեր, յունվար, փետրվար:

Ա մ ա Ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ յունիս, յուլիս, օգոստոս:

Ա շ ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր:

Ք ա Ր ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն ե Ր՝ մարտ, ապրիլ, մայիս:

Յունվարը ձմեռային ամիս է, իսկ մայիսը . . . Սեպտեմբերը աշնանային ամիս է, իսկ փետրվարը . . . Մարտը գարնանային ամիս է, իսկ յունիսը . . . Յուլիսն ամառային ամիս է, իսկ հոկտեմբերը . . . Ապրիլը. օգոստոսը. դեկտեմբերը. նոյեմբերը . . .

Տարին քանի ամիս ունի. ո՞րն է առաջին ամիսը. ո՞րն է վերջինը. Ո՞րոնք են գարնանային ամիսները. Ասացե՛ք ամառային ամիսները. Ո՞րն է աշնանային վերջին ամիսը . . . Ո՞րն է առաջինը, միջինը . . .

Մ Ա Յ Ի Ս

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին,
Ծառեր, ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
Կապոյտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
Ուրախ ու զուարթ առաջ վազեցին:

Տերեւափ ծառի ստուերների տակ
Թռչուններն իրանց երգերն են երգում,
Կանաչ դաշտերի փափուկ մարգերում
Պէսպէս կենդանիք ուրախ արածում:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ի Կ

Ծեր Օհանը դաշտ դուրս եկաւ. նա շարժում էր թևերը
և նրանցից թռչուններ էր դուրս թողնում: Օհանը շարժեց
չորս անգամ և դուրս արձակեց ընդամենը տասներկու թռչուն:
Երբ թռան գնացին առաջին երեքը, ցուրտն սկսեց,
գետերը սառեցան, մարդիկ մրսեցան:—Երբ թռան երկրորդ
երեքը, ձիւնը հալուեցաւ, խոտը կանաչեց, գետերը բարձրացան,
ծառերը ծաղկեցան:—Երբ դուրս թռան միւս երեքը,
եղանակը տաքացաւ, տաք օրերն եկան, արտերն ու պտուղները
հասան: Իսկ երբ դուրս թռան մնացած երեքը, փշեց
ցուրտ քամին, սկսան անձրևներ ու մառախուղներ:—Ծերունու
թռչունները հասարակ չէին. սրանցից ամէն մէկն ունէր
չորս թև. ամէն մէկ թևի վրայ եօթը փետուր, իսկ փետուրների
մէկ կողմը սև էր, միւսը ճերմակ: Ամէն մէկ թռչուն,
ամէն մի թևիկ և ամէն փետուր իր անունն ունէր:

Աչքը եւ քիթը դէմքի մասերն են, իսկ ազդը եւ սրոնկը: Դաստակը եւ արմինկը ձեռքի մասերն են, իսկ կուրծքը եւ փոքր: Գլուխը եւ պարանոցը մարմնի մասերն են, իսկ սպիտակոցը եւ ծիածանը: Բիւրը եւ արտեւանունքը աչքի մասերն են, իսկ ատամներն ու լեզուն: Մարտը եւ ապրիլը գարնանային ամիսներ են, իսկ սեպտեմբերը եւ հոկտեմբերը: Յունիսը եւ յուլիսը ամառային ամիսներ են, իսկ յունվարը եւ փետրվարը: Գայլը եւ արջը գազաններ են, իսկ ծառը եւ խոտը: Մունկը եւ ծաղիկը բոյսեր են, իսկ աղը եւ երկաթը: Սեղանը եւ պահարանը. արօրը եւ բրձը. կաթը եւ ջուրը. գրիչը եւ մատիտը. կիւրակին եւ երկուշաբթին. գարունն ու ծմեռը...

Ջ Ո Վ Տ Ե Մ Բ Ե Ր Ի Ն

Արևն իր ոյժը կորցրած՝

Ամպերի տակ ծածկուեցաւ,

Սաստիկ քամին ողջ ծառերի

Տերկները վէր ածաւ:

Չատ թռչուններ և թիթեռներ

Անյայտացան դաշտերից,

Ծառը չունի կանաչ տերև.

Նա գրկուած է իւր զարդից:

Երկնքումը ամպի քուլէքն

Անձրևներ են պատրաստում,

Անտառը իւր տերկներով՝

Սուուն տխուր քչքչում:

Ինչի դաշտերի սողուններ
Եւ վայրենի թռչուններ
Հտապում են իրանց համար
Մի ապահով տեղ գտնել:

Մ Ե Ղ Ո Ի Ն Ե Ր

Գարունն սկսուեցաւ. արեգակը հալեցրեց դաշտերի ձիւներ. հին՝ դեղնած խոտերի մօտ դուրս եկան կանաչ խոտի բողբոջներ. ծառերի կոկոնները բացուեցան և փոքրիկ տերևներ առաջ բերին:

Ահա մեզուն էլ ձմերային քնից զարթեց, բրդոտ թաթիկներով աչերը սրբեց, ընկերներին զարթեցրեց և միասին դուրս նայեցին լուսամուտից, որ տեսնեն, թէ ձիւնը, սառուցը և հիւսիսային սառը քամին անցել են:

Մեզունները տեսնում են, որ արեգակը փայլում է; որ ամեն տեղ տաք է և լոյս. նրանք դուրս են գալիս փեթակից և թռչում են դէպի ծիրանի ծառը:

«Միրուն ծիրանի, շունիս մի բան խեղճ մեզուներիս համար. մենք ամբողջ ձմեռ քաղցած ենք»:

—Ո՛չ, պատասխանում է ծիրանի ծառը. դուք շատ շուտ էք դուրս եկել. իմ ծաղիկները դեռ ևս պահուած են կոկոններիս մէջ: Գնացէք, նշենուն հարցրէք:

Մեզունները թռան-գնացին նշենու մօտ. «Միրելի նշենի, արդեօք մի բան շունիս սոված մեզուներիս համար»:

—Վաղը եկէք, սիրելիք, պատասխանում է նրանց նշենին. այսօր ինձ վրայ ոչ մի բացուած ծաղիկ չկայ. իսկ երբ բացուին, ես մեծ ուրախութեամբ կընդունեմ ձեզ:

Թռան մեզունները կակաչի մօտ, նայեցան նրա փայլուն գլխին, բայց նա էլ ոչ հոտ ունէր և ոչ մեղր:

Մեզունները տրտում և քաղցած կամենում էին յետ դառ-

նալ տուն, բայց տեսան թփի տակ մի քնքուշ մուգ կապոյտ ծաղիկ: Մա մանուշակն էր: Նա բաց արաւ մեղունների համար իր կոկոնները, որոնք լիքն էին անուշ հոտով և քաղցր հիւթով: Կերան, խմեցին մեղունները և ուրախ զուարթ յետ դարձան տուն:

Մ Ե Ղ Ո Ի

Հա, ծագեցաւ արեգակը,
Հա, ծաղկեցաւ մանուշակը,
Մեղուն թողեց իր փեթակը,
Տըզտըզալով—տըզտըզալով:
Մեղուն թռաւ ծաղկէ ծաղիկ,
Մեղր առաւ քաղցր-անուշիկ,
Մոմը տարաւ հոտոտ, լուսիկ,
Պըզպըզալով—պըզպըզալով:
Անուշ մեղրը՝ մանր տղոց,
Դեղին մոմը՝ ամեն սրբոց,
Իսկ շարերին կրճ ու խայթոց,
Կըսկըծալով—կըսկըծալով:

16. Տ Օ Ն Ե Ր

Աստուածամօր Ծնունդը. Աւետումն. Քրիստոսի Ծնունդը և Մկրտութիւնը. Տեառնընդառաջ. Ծաղկազարդ կամ Քրիստոսի Գալուստը. Զատիկ կամ Սուրբ Յարութիւն. Համբարձումն. Հոգեգալուստ. Վարդավառ. Վերափոխումն Աստուածածնի. Խաչվերաց . . .

Առածներ.—Կարմիր ձուն գատկին կըսագի:—Տարին մի գատիկ, այն էլ նաւակատէք:—Ագռաւի բերանով Վարդավառին ձիւն կըգայ:

Հանելուկներ.—Երեք ոտքէն, մէկ մօրուէն, կայնէր
կուտեն մեր հօր քիսէն:—Երկար աղիք, ծայրը ծաղիկ:

Ն Ո Ի Բ Ի Ն

(Անճրեւաբեր)

Նուրին-նուրին եկել է,
Ազրա-հուրին եկել է,
Ձիւա շապիկ հագել է,
Կարմիր գօտիկ կապել է:
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք,
Զուր բերէք՝ գլխին ածենք.
Մեր նուրինի փայլ տուէք.
Ուտենք, խմենք, քէֆ անենք:

Ճ Օ Լ Ի

(Արեւաբեր)

Ճօլի-ճօլի, ճօլ չրկայ,
Խաւիժ անեմ, եղ չրկայ,
Ճօլին ընկել է ծովը,
Ծովիցը հանող չրկայ:
Չուան բերէք՝ դուրս հանենք,
Թոկ բերէք՝ կցան անենք,
Չու բերէք՝ թաթին դնենք,
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք:
Խոփը պատումն է ժանգոտել.
Չևիչը տափումն է ժանգոտել.
Կանաչ դաշտերին ենք կարօտ.
Կարմիր արևին ենք կարօտ:

Ճ 2 Ա Ն Ա Կ

(Ձատկահան Երգ)

Ճ՛ըռ-ճ՛ըռ, ճշանակ,
Աստուծոյ դուռը բանանք,
Դուրսը ժամ ասենք,
Ներս գանք՝ պատարագ անենք,
Սև եզը մատաղ անենք,
Պոզերը չարգախ անենք,
Տակը նստենք՝ քարգահ անենք:

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ԵՐԳԸ

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛.
Հըրէս եկաւ մի ձիաւոր,
Լախտը ձեռին քաջ ձիաւոր,
Աջու ձեռին Աւետարան,
Ձախու ձեռին սաղմոսարան.
Աջով գրէր, ձախով ջընջէր,
Ձախով գրէր, աջով ջընջէր.
Բարեկամ, երեսայիդ անունն ինչ է:
Ձեր . . . թախտին նստի,
Փափուկ ձեռը ջէբը տանի,
Հինգ արասին ջէբից հանի,
Սուրբ Սարգսին մատաղ անի:

ՃՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳ

Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛.
Ձատիկը արկուտով,

Ջրօրհնէքը ճրագ-լուսով,
Թէ քնած էք, վեր դարձեցէք,
Թէ զարթուն էք, լաւ լսեցէք.
Մարիամ եկաւ լալով-լալով,
Լալով-լալով մղկըտալով,
Լուսաթաթախ մանուկ ծնեց,
Ծով ու ցամաք լուսով պատեց.
Ձեր տունը է չորեքսինի,
Չորս սիններից հրն է սալի.
Սալը շարակամի սրտին,
Ապրի բարեկամի որդին.
Տունը շէն, տունը շէն.
Ձեր տղայոց անունն ինչ է.
— Հայկ ու Արամ է:

Դրանք նստեն մէկ սեղանի,
Գինի խմեն Նախշուանի,
Ձեր թշնամուն գետը տանի,
Դայլ ագռաւը աչքը հանի,
Մէկ պոչատ հաւ, մէկ ըստիլ եղ
Տուէք՝ արէլուիան պանի:

ԳԻՍԼԱՆՁԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

I.

Լինում է-չի լինում մի պառաւ: Այս պառաւն ունենում է երեք տղայ՝ երկուսն առողջ, իսկ երրորդը պակասաւոր: Նրանք ապրում էին խեղճ, աղքատիկ: Մի օր պառաւն ասում է որդոցը. «Սիրելի որդիք, տեսնում էք՝ ինչ չքաւորութեան մէջ ենք. ինչ էք տանը նստոտել. գնացէք, աշխարհս մեծ է, մի գործ բռնեցէք, որ ձեզ համար գոնէ մի կտոր հաց ունե-

նար»։ Եղբայրները խորհրդի են նստում։ Ի՞նչ անեն, ի՞նչ շանեն։ Միջնակ եղբայրը մեծին ասաց. «Լսել ես, ապէր, ասում են, որ այս-ինչ անտառում մի վիշապ կայ, մեծ հարստութեան տէր. արի գնանք, սպանենք նրան և փողերը վեր առնենք»։ Մեծ եղբայրը համաձայնութիւն տուեց։ Փոքր եղբայրը խնդրեց, որ իրան էլ հետները տանեն։

— Դու ինչի՞ համար ես գալիս, Գիսլանջ, գլխներիս բեռ լինելու։ Դու տանը կըմնաս, մօրդ կըմխիթարես, մինչև որ մենք յետ կըգանք, ասացին եղբայրները։ Յետոյ իրանց մօրը մնաս բարով ասելով նրանք ճանապարհ են ընկնում։

Գնում են-գնում, շատն ու քիչն Աստուած գիտէ, հասնում են մի աղբիւրի, որի մօտից ճանապարհը երկուսի էր բաժանւում. մեծ եղբայրը բռնում է մէկ ճանապարհը, միջնակը միւսը։

Գնում է-գնում մեծ եղբայրը և պատահում է մի հովուի։

— Բարի աջողում.

«Աստուծու բարին».

— Հովիւ եղբայր, եթէ այս ճանապարհը բռնած գնամ, այս-ինչ վիշապի բնակարանին չեմ հասնիլ։

«Կըհասնես, բայց Աստուած ազատէ քեզ այդ բանից. ի՞նչ ունիս դու այն մարդակերի մօտ»։

— Լսել եմ որ մեծ հարստութեան տէր է. ուզում եմ սպանեմ և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեմ։

Երբ այս խօսքերը լսեց բարի հովիւը, սկսեց ջրի տակը փրնթփրնթալ.

«Ահա մի մահկանացու,

Իր գլխից ձեռք վեր առած,

Դատարկ յոյսերից խաբուած,

Կամենում է զոհ լինել

Մեծ վիշապին մարդակեր»։

— Ի՞նչ ես ասում, հովիւ եղբայր, մի՞թէ կարծում ես, որ

չեմ կարող սպանել վիշապին։ Օ՛, դու ինձ չես ճանաչում։
«Այ մարդ, դիտես ինչ կայ, ասում է հովիւը. ես քեզ
մի փորձ կառաջարկեմ. ես կըկթեմ իմ երկու սև այծերը,
կաթնով կըլցնեմ այս կովկիթը, կըբրդեմ, առաջդ կըդնեմ,
յետոյ կը հեծնեմ այծերիցս մինը և կըպտտեմ հօտի շուրջը.
եթէ դու այդ միջոցին բոլոր կովկիթը դատարկած լինիս,
կարող ես վիշապին յաղթել, եթէ ոչ՝ չես կարող»։ Պառաւի
տղան համաձայնեցաւ։ Հովիւը կովկիթը լցրեց և ինքն սկսեց
պտտել. բայց երբ եկաւ մեր ճանապարհորդի մօտ, նա կաթ-
նաբրթոշի կէսն էլ շէր կերել։ Այն ժամանակ բարի հովին
ասաց նորան.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Փորձուած հովուիս ականջ դիր,
Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»։

Ականջ չարեց մեր ճանապարհորդը խեղճ հովուի խօս-
քին և առաջ գնաց։ Գնաց-գնաց և պատահեցաւ մի ուղտա-
պանի։

— Բարի աջողում։

«Աստուծու բարին։ Օտար եղբայր, ուր ես գնում»։

— Գնում եմ այս ինչ վիշապին սպանեմ և նրա գանձը
վեր առնեմ։

Ուղտապանն էլ՝ այս որ լսեց, սկսեց երգել.

«Ահա մի մահկանացու,
Իր գլխից ձեռք վեր առած,
Դատարկ յոյսերից խաբուած,
Գամենում է զոհ լինել
Մեծ վիշապին մարդակեր»։

— Ի՞նչ ես երգում, ուղտապան։

«Ես այն եմ երգում, որ դու կըգնաս, ինչպէս գնացել
են շատերը և էլ յետ չես դառնալ. վիշապը ողջ-ողջ կուլ

կըտայ քեզ, Պէտր է գիտենաս, այ օտարական, որ նա միայն կարող է մեծ վիշապի հետ կռիւ տալ, ով որ անս այս ուղտին փշելով գետին կըզլորէ»:

Այս ասաց ուղտապանը և մի մեծ ուղտ քաշեց, մեր ճանապարհորդի առաջ կանգնացրեց: Պառաւի տղան ուզեց ցոյց տալ իր ոյժը—փշեց, փշեց, բայց ուղտը տեղիցն էլ չշարժուեցաւ, ուր մնաց թէ վէր ընկնէր: Այն ժամանակ բարեսիրտ ուղտապանը նորից սկսեց երգել.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
Ուղտապանիս ականջ դիր,
Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»:

Ծիծաղեց մեր ճանապարհորդը բարի ուղտապանի վրայ և շարունակեց ճանապարհը: Գնաց-գնաց, վերջապէս հասաւ վիշապի կացարանին: Դռան ճեղքից մտիկ արեց և տեսաւ, որ վիշապը նստած է, մի ահագին կաթսայ առաջը դրած, ձեռքին էլ մի մեծ շերեփ. ճաշ էր ուտում:

Պառաւի տղան կանչեց.

«Վիշապ-վիշապ, դուրս արի,
Միմեանց հետ կռիւ անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր-զօրի տանք, կոխ բռնենք»:

Չատ ուրախացաւ վիշապը, որ մի խեղճ ազամորդի իր ոտովն եկել է իրան դուռը և, առանց տեղիցը շարժուելու, ներսից պատասխան տուեց.

Օտարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կըտրատուում է,
Բոլոր մարմինս երկիւղից՝
Ոտն ու ձեռս դողում է:

Աղաչում եմ, ինձ խղճա՛,
Մի սպանիր շարաշար.

Մտիր, իմ բոլոր տունս,
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տանր»:

Ճանապարհորդը խաբուեցաւ և միամիտ ներս մտաւ վիշապի սենեակը: Վիշապը բռնեց նրա վզակոթից և ներքնատան դուռը բանալով՝ ցած գլորեց»: Գնն, երգիր այդտեղ մի առժամանակ, ասաց վիշապը. ես դեռևս մի քանի օրուայ պաշար ունիմ ուտելու»:

II

Միւս առաւօտ վիշապը լսեց, որ մի ուրիշ մարդ էլ ծածում է նրա դուռը և կանչում:

«Վիշապ-վիշապ, դուրս արի,
Միմեանց հետ կռիւ անենք,
Բաց ու արձակ սրահում
Զօր զօրի տանք, կոխ բռնենք»:

«Այս ի՞նչ բախտաւորութիւն է, մտածեց վիշապը. երբէք չի պատահել, որ մարդիկ իրանց ոտով իմ դուռը զան, իսկ հիմա մէկի տեղակ երկուսն են գալիս»:

Վիշապը ներսից պատասխանեց՝

«Օ՛տարական, քո ձայնից
Իմ սիրտս կտրատուում է,
Բոլոր մարմինս երկիւղից՝
Ոտն ու ձեռս դողում է,
Աղաչում եմ, ինձ խղճան,
Մի սպանիր չարաչար,
Մտիր, իմ բոլոր տունս
Քեզ մատաղ է, վեր առ, տանր»:

Անձանօթը հպարտ հպարտ ներս մտաւ: Վիշապն ուղարկեց նրան իր եղբօր մօտ:

III

Անցնում է մի քանի ժամանակ. մեր հովուի մօտ գալիս է մի մարդ, մի զարմանալի *Կիսլանջ* մարդ, և հարցնում է, թէ այս ճանապարհով երկու օտարական չե՞ն անցկացել: Հովիւը պատմում է, որ երկու անցւորական, իր խրատը չլսելով, գնացին դէպի մեծ վիշապի կացարանը, որ ինչ է, նրան սպանեն և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեն, բայց, աւելացրեց հովիւը, նրանք արդէն վիշապին զոհ կըլինին եղած:

Գէս-մէջքանի, մի-կունանի մարդը պատասխանեց.

«Այդ անցւորականներն իմ մեծ եղբայրներն էին. այժմ ես գնում եմ, որ նրանց վրէժն առնեմ»:

Բարի հովիւը ժպտաց և երգեց.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
Լայն թիկունքով, հաստ վզով
Ի՞նչ շահուեցան նրբանից,
Թէ դու, Կիսլանջ, ինչ շահուիս»:

Եյնուհետև հովիւը Գիսլանջին էլ առաջարկեց իր պայմանը. կ'թեց այծերը, կովկիթը կաթնով լցրեց, բրդեց և դրեց Գիսլանջի առաջ, իսկ ինքը հեծաւ այծերից մինը և սկսեց պտտել հօտի շուրջը: Որքան զարմացաւ հովիւը, երբ վերադառնալով Գիսլանջի մօտ, տեսաւ՝ որ նա կերել-պրծել է և կովկիթն էլ լարգտում է:

«Քսան տարի հովիւ եմ,
Չատ մարդիկ եմ ես տեսել,
Չատ մարդիկ հէնց այս փորձով
Ես ճանապարհ եմ գըցել.
Բայց այսպիսի մի զարմանք,
Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել»:

Գնն, եղբայր, համարձակ,
Աստուած քեզ հետ, կարող ես
Չար վիշապին սպանել.

Փողն ու գանձը վեր առնել»:

Առաջ գնաց մեր Գիսլանջը և պատահեցաւ ուղտապանին:
— Բարի աջողում, ուղտապան եղբայր, այս ճանապարհով
երկու օտարական չե՞ն անցկացել:

— Անց են կացել, պատասխանեց ուղտապանը. ողորմե-
լիքը գնում էին մեծ վիշապին սպանելու, բայց չէին իմա-
նում, որ իրանց պէս հարիւրաւոր մարդիկ գնացել են և չեն
վերադարձել:

Գէս-մէջքանի, մի-կռնանի մարդը պատասխանեց.

«Իրանք եղբայրներս էին. այժմ ես կըզնամ և նրանց
արեան վրէժը կառնեմ»:

— Օհօ, բացականչեց ուղտապանը և երգեց.

«Եղբայրներիդ ջուխտ ձեռքով,
Լայն թիկունքով, հաստ վզով
Ի՞նչ շահուեցան նրանից,
Թէ դու, Գիսլանջ, ի՞նչ շահուխ»:

Այնուհետև ուղտապանն էլ առաջարկեց Գիսլանջին իր
պայմանը. մէկ ուղտ բերեց, կանգնացրեց Գիսլանջի մօտ և
առաջարկեց, որ նրա վրայ փորձէ իր ուժը: Գիսլանջն այնպէս
փչեց, որ ուղտը հինգ գազ յետ ու յետ գնաց ու վեր ընկաւ:

Ուղտապանը զարմացաւ և ասաց.

«Չատ տարի է ուղտապան,
Չատ մարդիկ եմ ես տեսել,
Չատ մարդիկ հէնց այս փորձով
Ես ճանապարհ եմ գըցել.
Բայց այսպիսի մի զարմանք
Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել»:

Գնձ, եղբայր, համարձակ,
Աստուած քեզ հետ, կարող ես
Չար վիշապին սպանել,
Փողն ու գանձը վեր առնել»:

Գնաց մեր Կիսլանջ բարեկամը, վիշապի տուն հասաւ,
դուռը ծեծեց և կանչեց.

«Մարդակեր վիշապ,
Գազան ամեհի,
Հերիք անպատիժ
Մատնես մեզ մահի,
Հընչեց քո ժամը՝
Ժամ օրհասական,
Ես վերջ պիտ' դնեմ
Կեանքիդ անպիտան»:

Չարմացաւ վիշապը այս յանդուզն խօսքերի վրայ, բայց
ուզեց Կիսլանջին էլ խարբելով ներս կանչել:

«Մ՛վ ես դու, տէր իմ,
Մարդ ես, թէ վիշապ.
Չայնըդ է ուժգին,
Խօսքերըդ սարսափ.
Բայց ով էլ լինիս,
Պատրաստ եմ ահա—
Բաւ է որ կամիս—
Դու տէր, ես ծառայ»:

Խեղճ Կիսլանջը չխաբուեցաւ և նորից կանչեց.

«Խարդախ ձեռքով
Չատ մարդ ես խաբել,
Չատին ներս տարել,
Մորթել ու լափել.
Բայց էլ հերիք է,
Պէտք է որ դուրս գաս.

Գլուխըս վրկայ,

Պիտ լինիս մաս-մաս»:

Քարկացաւ վիշապը և կատաղած դուրս վազեց, որ յան-
դուզն մարդու մեծ պատառը ականջը թողի: Գիսլանջը քա-
շուել էր պատի տակը: Վիշապը գլուխը դուրս հանեց թէ չէ,
Գիսլանջի լգրանոց թուրը պսպղաց և վիշապի գլուխը երկու
կէս եղաւ: Սարի շափ գազանը վէր ընկաւ և սատկեցաւ:
Գիսլանջը ներս մտաւ վիշապի բնակարանը: Նա սլտտեց բո-
լոր սենեակները, ամեն քունջ ու պուճախ նայեց, բայց եղ-
բայրներին չգտաւ: Երկիւղը պատեց բարի Գիսլանջի սիրտը՝
մի գուցէ շար գազանն արդէն լափել է նրանց: Գիսլանջը
սկսեց ձայն տալ, կանչել: Այդ ժամանակ ոտների տակից մի
խուլ հառաշանք լսեց: Ցած նայեց և յատակի վրայ դռան
պէս մի բան տեսաւ, շտապով բարձրացրեց այդ դուռը, ականջ
դրեց և պարզ կերպով լսեց եղբայրների ձայնը, որոնք օգ-
նութիւն էին կանչում: Գիսլանջը ցած թռաւ իսկոյն և յայտ-
նեց եղբայրներին, որ գազանին սպանել է: Նրանք իրար
իմաստութեցան, մէկ-մէկու համբուրեցին և ճաշեցին միասին:
Ճաշելուց յետոյ բոլոր տունը պտտեցին, ման հկան, բայց
գանձը չգտան: Գիսլանջը առաջարկեց, որ սենեակների յա-
տակը մի երես քանդեն: Քանդեցին: Մառանի յատակի տակ
մի հոր բացուեցաւ. սա գազանի խազնահորն էր: Գիսլանջի
կռնատակից թոկ կապեցին և ցած թողեցին հորը: Հորի
մէջ անթիւ ոսկի կար: Գիսլանջը առաջ մեծ եղբոր պարկը
լցրեց, դուրս քաշել տուեց, յետոյ երկրորդինը և յետոյ իրա-
նը: Երբոր ոսկով լիքը պարկերը դուրս էին հանած, Գիսլան-
ջը կանչեց, որ թոկը ցած թողեն, մէջքիցը կապի ու իրան
էլ դուրս քաշեն: Կանչեց Գիսլանջը, ձայն տուեց, պատաս-
խան չկայ, մարդ չկայ . . .

Գիսլանջի եղբայրները թողեցին իրանց ապատողին հորի
մէջ, վեր առան ոսկով լիքը պարկերը և ճանապարհ ընկան

դէպի տուն: Բայց Գիսլանջը հորի մէջ շմուաւ. նա ոտնատեղեր շինեց հորի պատերի վրայ և, շատ շարշարուելուց յետոյ, դուրս եկաւ: Ոսկով լիբը պարկը դրած էր հորի մօտ: Գիսլանջը շալակեց պարկը և շտապեց, որ եզբայրներին հասնի: Գնաց, տեսաւ, որ նրանք պարկիլ են մի ծառի տակ ուրնել: Գամաց կամաց մօտեցաւ, զգուշութեամբ վեր առաւ նրանց պարկերը, տարաւ, թափեց միջի ոսկին մի ապահով տեղ, մանր խճաքարով լցրեց պարկերը և բերեց իրանց առաջուայ տեղը դրեց ու ինքը թափկացաւ: Եզբայրները վեր կացան, վեր առան պարկերը և ճանապարհ ընկան դէպի տուն: Գիսլանջն էլ գնում էր նրանց յետևից: Երբոր մեր ապերախտները տուն հասան, դուռը ծեծեցին և ասացին.

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց, վիշապին սպանեցինք, նրա ոսկին պարկերով շալակած այստեղ բերինք»:

Պառաւր ոսկու ձայնը որ լսեց, ուրախ-ուրախ դուրս վազեց, որդկերանցը համբուրեց, յետոյ շտապեց, մեծ տաշտը բերեց և ինչ գատարկեց — խիճ: Եզբայրները փայտի պէս սառած մնացին: Այդ լոսպէին հերթիցը մէկը ձայն տուեց.

Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց.

Վիշապին սպանեցի,

Նրա ձեռքից ես դրանց

Ողջ ու առողջ փրկեցի.

Բայց դրանք ինձ խաբեցին՝

Ուզելով ինձ սպանել,

Հորի մէջը թողեցին:

Այլ Աստուած էր օգնական,

Ինձ այն հորից ազատեց,

Դրանց պատիժն էլ տուեց —

Պարկերը խիճով լցրեց:

Սակայն դըրանց, մայր, ներիր,

Եւ տանից մի դուրս անիր»:

Մայրը գրկեց բարեսիրտ ու մեծահոգի Կիսլանջին և նրա համար ձուռածեղ արեց:

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

Հայր մեր՝ որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո. եկեսցէ արքայութիւն քո. եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի. զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր և թող մեզ զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց պարտապանաց և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա զմեզ ի չարէ, զի քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս ամէն:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՌՉՆԱԿԸ

«Սիրուն թռչնակ, բռնուեցար,
Ցանցից չես ազատուիլ.
Ոչինչ բանով աշխարհում
Քեզնից չենք բաժանուիլ»:

—Միս, ձեր ինչին եմ պէտ, ես,
Սիրիլի մանուկներ.
Թողէք ինձ ազատ թռչիմ,
Բացէք ցանցիս դռներ:

«Զէ, չէ, թռչնակ, չենք թողիլ,
Դու մեզ մօտ կրմնաս.
Մենք քեզ շարբէ հաց կըտանք,
Կուտես, կուրախանաս»:

—Ա՛խ, շարքէ հաց չեմ սիրում,
Քաղցրեղէն չեմ ուտում.
Թողէ՛ք, դաշտի մորեխներն
Չաքրից լաւ եմ հաշում:

«Այնտեղ դաշտում ձմեռը
Գուցէ ցրտից մեռնիս,
Իսկ մեզ մօտ ոսկուց շինած
Վանդակի մէջ կապրիս»:

—Օ՛, մի վախէ՛ք՝ ձմեռը
Տար կողմեր կըթռչեմ,
Իսկ բռնուած դրախտն էլ
Ինձ բանտ կըհամարեմ:

«Թռչնակ-թռչնակ, մենք ինչպէս
Քեզ կըփայփայէինք.
Չէինք թողնիլ, որ տխրես,
Միշտ կուրախացնէինք»:

—Հաւատում եմ, բայց ձեր սէրն
Ինձ միշտ կըվնասէր,
Որովհետեւ այդ կերպով
Աչքս յաւիտեան կըփակուէր:

«Չձմարիտ է, ո՛վ թռչուն,
Գերութեան չես տանիլ.
Աստուած քեզ հետ, դէ՛հ, թռի՛ր,
Ազատ, ուրախ եղիր»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Յառաջարան	4 երես
I	1. Այբբենական մասն	1—19
	2. Գրչազիր այբուբենը	4 երես
II	Բարոյակրթական առակներ և ման- րիկ ոտանաւորներ	20—31
III	Առարկայական դասերի և իրազննութեան նիւթը գրքի երկրորդ կիսամեակում:	
	1. Դասական առարկաներ և խաղալիք	33
	2. Ուտելիք և խմելիք	36
	3. Չինութիւններ, նաւեր, կառքեր	39
	4. Գործիք և սարք	42
	5. Կարասիք և ամաններ	44
	6. Կենդանիներ	48
	7. Բոյսեր	51
	8. Հանքեր	55
	9. Մարդու մարմնի անդամները	57
	10. Ձեռների, ոտների, բնի մասերը	59
	11. Աչքի, բերանի, դաստակի, գարշապարի մասերը	61
	12. Հինգ զգայարանք	65
	13. Մարդիկ, կենդանիներ, բոյսեր, հանքեր	67
	14. Ժամանակի չափերը	71
	15. Ամիսներ	75
	16. Տօներ	79
IV	Գրաւոր աշխատութեան համար առաջար- կուած նիւթեր. երես 33, 36, 40, 42, 45, 49, 53, 56, 58, 59, 62, 65, 68, 72, 75, 77.	
V	Առաձներ և ասացուածներ՝ 33, 36, 40, 43, 45, 50, 53, 55, 57, 61, 65, 68, 69, 79.	
VI	Հանելուկներ և շուտ-ասելուկներ՝ 34, 36, 40, 42, 45, 50, 53, 55, 58, 62, 65, 68, 72.	

դուածներ.

1.	Դասատուն	35
2.	Ջոկ ջոկ և միասին	35
3.	Հաց և ջուր	37
4.	Աղօթք	38
5.	Գիւղացին և վարունդը	41
6.	Տուն	41
7.	Խնդիր առական	41
8.	Մեր բնտանիրը	43
9.	Վախկոտ Յովհաննէսը	43
10.	Աթոռ և դաւաթ	45
11.	Մեղու և ճանճ	46
12.	Երկու արագաղ	50
13.	Օձ	51
14.	Աղուէսն ու ճագարը	54
15.	Ցորեն և գարի	54
16.	Ոսկին և երկաթը	56
17.	Ոգնին և գայլը	58
18.	Երկու հովիւ	59
19.	Ուլերն ու գայլը	60
20.	Ծոյլը և ջանասէրը	62
21.	Արջի թաթը	64
22.	Կաղն ու կոյրը	66
23.	Ոչխար	66
24.	Համբերութիւնը կեանք է	70
25.	Երբ է լինում	72
26.	Չորս ցանկութիւն	73
27.	Հանելուկ	76
28.	Մեղուներ	78
29.	Կիւլանջի պատմութիւնը	82
30.	Տէրունական աղօթք	93

VIII. Մանկական ոտանաւորներ

1.	Ուտումնարան	34
2.	Արագաղ	37
3.	Նապաստակ	40
4.	Առաւօտեան աղօթք	43

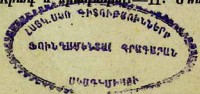
1 հ. 7

Արև	45
6. Մեղու և ճանճ	48
7. Պառաւն ու այծը	50
8. Մանուշակ	53
9. Մնձրև	54
10. Գառն ու մայրը	57
11. Երեկոյեան աղօթք	58
12. Չիւն	61
13. Երկու և մի	62
14. Ռրբի պահողն Աստուած է	63
15. Առաւօտ	66
16. Պսակնիւր	68
17. Կիրակնամուտ	72
18. Չիւն	73
19. Մայիս	76
20. Հոկտեմբերին	77
21. Մեղու	79
22. Նուրին	80
23. Աօլի	80
24. Աչանակ	81
25. Ծննդեան երգ	81
26. Թռչնակ	93

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿՆԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երես

- 34.—I. Փետուրէ գրիչ: II. Հոլ (բզզան):
- 36.—I. Զու: II. Զուր, գետ:
- 40.—I. Մեղրահաց (բճիճ):—II. Կառքի անիւնները:
- 43.—I. Հրացան:—II. Թուր, դաշոյն:
- 45.—I. Սեղան:—II. Հեշտահո (սամաւար):
- 50.—I. Կրիայ:—II. Փիղ:
- 52.—I. Թուզր:—II. Հացահատիկներ:—III. Նուշ:
- 55.—I. Ոսկի և արծաթ: II. Ոսկի:
- 58.—I. Բերան, ականջներ, աչեր:—II. Բիթ:
- 62.—I. Բերան և ատամներ:—II. Ձեռներ, ոտներ, մատներ:
- 65.—I. Կարդայ-գրել:
- 68.—I. Մարդը՝ մանկական, այրական և զառամեալ հասակում:
- 72.—I. Արեգակ:
- 80.—I. Ջրագ և ճառագայտ:—II. Մոմ:

	48
	50
	53
Աղայեանց՝ Ուսումն Մայրենի Լեզուի, ա	54
» Ուսումն Մայրենի Լեզուի, շ	57
» Ուսումն Մայրենի Լեզուի, գ	58
Գէորգրէկեան՝ Ժողովածու թուար. խնդ. Ամբ.	61
» » » » կոտոր.	2

Թումանեանց՝ Начальная Книга Русскаго Языка	3
Մանուկեան՝ Նահապետական Աշխարհ.	
» Ընտանեկան Աշխարհ	
» Գիւցազնական Աշխարհ	
» Հենչէլի՝ բանաւոր և գրաւոր հաշուելիք	
» խնդիրներ, առաջին և երկրորդ տարի	
» Բանաւոր և գրաւ. հաշու. խնդ. գ. տարի	
Տէր-Ղևոնդեան՝ Մայրենի Լեզու, առաջին տարի	
» Մայրենի Լեզու, երկրորդ տարի	
» Մայրենի Լեզու, երրորդ տարի	
» Մայրենի Լեզու, չորրորդ տարի	
» Մայր. Լեզուի. բաց. ձեռ. ա. տար. ա	
» Մայր. Լեզուի քերականութ. տարբերք	
» մասն առաջին	
» Մայրենի լեզուի քերականութեան	
» տարբերք, մասն երկրորդ.	
» Հայորդի՝ Սրբազան պատմ. Հին Կտակարանի	
» Սրբազան պատմ. Նոր Կտակարանի	

1. Գրքերի վաճառումը կանխիկ է: Ապագիկ ոչոքի գիրքերում, բայց ցանկացողների համար գրքերի արժէքը կարող է լինել աննշան, որ նորա վճարեն այն փոստային վարչութեան, որի միջոցով պիտի ստանան գրքերի ծրարը կամ փոստով:

Պր. Николаю Теръ-Гевондянъ. Тифли. 1911. Կապույտ փոստատանը յայտնի է:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

